

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
«_____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ПЕРЕКЛАД ОДИНИЦЬ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ, У ТВОРАХ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» КУРОПАТА ДАР'Я АНДРІЇВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент ГАЛІЙ ЛЮДМИЛА ГЕОРГІЇВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ С.І Сидоренко

«_____» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Куропати Дар'ї Андріївни

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема дипломної роботи: Переклад одиниць, що стосуються перекладацької діяльності, у творах масової культури українською мовою

затверджена наказом ректора від «_____» _____ 202__ р. № _____

2. Термін виконання роботи: з _____ по _____

3. Вихідні дані роботи: Твори масової культури – це твори, що знаходять попит в основній масі населення, незважаючи на регіональні чи національні особливості. Лексика професійного перекладацького спрямування є складною для сприйняття у творах мас-культури, тому перекладачі вдаються до лексико-граматичних заміни, з метою полегшення термінологічного навантаження тексту.

4. Зміст роботи: Розділ 1. Теоретичні аспекти перекладу лексики професійного спрямування. Розділ 2. Методологія перекладацького аналізу лексики професійного спрямування у текстах окремого жанрового спрямування. Розділ 3. Дослідження перекладу одиниць, пов'язаних із специфікою діяльності перекладача у письмових творах. Розділ 4. Дослідження перекладу одиниць, пов'язаних із специфікою діяльності перекладача у кінфільмах.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: Додаток А. Приклад вживання лексики пов'язаної із діяльністю перекладача у аудіовізуальних творах масової культури. Додаток Б. Приклад вживання лексики професійного спрямування у письмових творах масової культури. Додаток В. Візуалізація етапів роботи. Додаток Г. Кругова діаграма: «Співвідношення використання термінів та професіоналізмів при перекладі одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у аудіовізуальних творах масової культури українською мовою». Додаток Д. Кругова діаграма: «Співвідношення використання термінів та професіоналізмів при перекладі одиниць

пов'язаних із діяльністю перекладача у письмових творах масової культури українською мовою».
Додаток Е. Гістограма: «Співвідношення використання лексичних та граматичних заміни при перекладі одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у письмових та аудіовізуальних творах масової культури українською мовою».

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект дипломної роботи.	до 18.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 18.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 26.11	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 05.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту дипломних робіт.	до 10.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: «_____» _____ 2021 р.

Керівник дипломної роботи

_____

_____

(підпис керівника)

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання

_____

_____

(підпис випускника)

(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота ««ПЕРЕКЛАД ОДИНИЦЬ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, У ТВОРАХ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ»: 105 с., 6 табл., 102 літературних джерела.

Об'єкт дослідження: лексика, що належить до сфери професіоналізмів.

Мета роботи: дослідити способи відтворення лексики професійного спрямування у творах масової культури, перекладених українською мовою на матеріалі письмових творів Джеймса Борга «Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування» та Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» та їх перекладів виконаних Н. Лазаревичем, М. Білоус та М. Гінсбург, та аудіовізуальних творів «Перекладачка» Сінді Поллак, «Термінал» Стівена Спілберга, «Труднощі перекладу» Софії Коппола, «Перекладачі» Режиса Ройнсар та їх перекладів українською.

Методи дослідження: метод суцільної вибірки, метод наукового спостереження, метод аналізу дефініцій, зіставний метод, порівняльно-перекладознавчий аналіз, метод словотвірного аналізу, метод класифікації, описовий метод, системний метод, статистичний метод, структурно-семантичний аналіз, компонентний аналіз, кількісний аналіз.

Результати магістерської роботи рекомендується використовувати: під час викладання курсів з теорії перекладу, методики навчання перекладу у вищій школі, історії перекладу і інших дисциплін, пов'язаних із вивченням теорії та практики перекладу. Також можуть бути використані у науково-дослідницькій роботі студентів, магістрантів та аспірантів, та для укладання термінологічних словників.

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ, МАСОВА КУЛЬТУРА, ТВОРИ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТЕРМІНИ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ ПЕРЕКЛАДАЧА, ЛЕКСИКА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ, СПОСІБ ПЕРЕКЛАДУ, СЛОВНИК ПЕРЕКЛАДАЧА.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ	8
1.1. Визначення поняття лексики професійного спрямування. Особливості її вживання	8
1.2. Проблема перекладності та неперекладності лексики професійного спрямування.....	10
1.3. Основні стратегії перекладу.....	12
1.3.1 Лексичні трансформації	14
1.3.2 Граматичні трансформації	16
1.4. Твори мас-культури, їх специфіка, особливості	17
1.4.1. Письмові твори.....	19
1.4.2. Аудіовізуальні твори	20
Розділ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ЛЕКСИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У ТЕКСТАХ ОКРЕМОГО ЖАНРОВОГО СПРЯМУВАННЯ	22
2.1. Особливості аналізу тексту художнього дискурсу та текстів мас-культури	22
2.2 Методи та етапи перекладацького аналізу релевантні для дослідження вузько-спеціальної лексики в творах мас-культури	25
2.3 Алгоритм перекладацького аналізу профорієнтованої лексики на лексико-семантичному рівні	28
2.4 Алгоритм перекладацького аналізу профорієнтованої лексики на граматичному рівні	29
Розділ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ОДИНИЦЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СПЕЦИФІКОЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У ПИСЬМОВИХ ТВОРАХ	32
3.1. Переклад лексичних одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача на письмі	32
3.1.1 Розподіл лексичних одиниць у ядерній матриці процесу «Переклад».....	32
3.1.2 Способи перекладу лексичних одиниць	44
3.1.3 Лексичні та граматичні перетворення	46
3.2 Відтворення ситуацій контекстуально пов'язаних із процесом перекладу на письмі	52

Розділ 4. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ОДИНИЦЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СПЕЦИФІКОЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У КІНОФІЛЬМАХ.....	54
4.1. Переклад лексичних одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у кінофільмах.....	54
4.1.1 Розподіл лексичних одиниць у ядерній матриці процесу «Переклад».....	54
4.1.2 Способи перекладу лексичних одиниць	60
4.1.3 Лексичні та граматичні перетворення	61
4.2. Відтворення ситуацій контекстуально пов'язаних із процесом перекладу у кінофільмах.....	67
Висновки	70
Список використаних джерел.....	73
Додатки.....	81
Додаток А.....	81
Додаток Б.....	90
Додаток В	103
Додаток Г.....	104
Додаток Д.....	105
Додаток Е	106

ВСТУП

Перекладознавство на сучасному етапі свого розвитку, приділяє значну увагу оптимізації перекладу лексики професійного спрямування. Під впливом науково-технічної революції постійно з'являються нові поняття в різних професійних сферах, що в свою чергу вимагає детального вивчення та дослідження, оскільки такі нові слова та словосполучення потребують якісного перекладу. Проблематику термінології ґрунтовно досліджували такі лінгвісти: Д.С. Лотте, Г.О. Винокур, В.І. Карабан, К.Я. Авербух та інші. Багато перекладачів та лінгвістів досліджували проблематику, пов'язану із перекладом лексики професійного спрямування, а саме Л.І. Борисова, В.М. Комісаров, І.В. Корунець, А.Д. Швейцер та інші. Методологічні засади вивчення лексики професійного спрямування можна побачити в наукових працях З. Куньч, Т.О. Пахомової, О.О. Баловневої, О.В. Столярської та інших.

Актуальність теми нашого наукового дослідження полягає у тому, що питання про переклад лексики професійного спрямування, пов'язаної з діяльністю перекладачів, особливо неологізмів, що не встигли отримати відповідник в іншій мові, є суттєво важливим та недостатньо вивченим питанням. Загалом переклад лексики професійного спрямування є однією з найскладніших проблем, що хвилює багатьох лінгвістів та перекладачів, як теоретиків, так і практиків. Терміни та професіоналізми відносяться до лексики, що розвивається неймовірно швидкими темпами, а тому поява нових слів та словосполучень професійного спрямування викликає низку проблем при перекладі на іншу мову. Лексика професійного спрямування користується величезним попитом у фахівців різних сфер та потребує особливої уваги. Зрештою, лексика професійного спрямування досить часто викликала певні труднощі при перекладі, оскільки не завжди такі слова та словосполучення можуть перекладатися буквально, або мати прямий відповідник в мові перекладу. Адекватний переклад просто неможливий без певних додаткових знань, що пов'язані з класифікацією, функціонуванням, походженням та особливостями перекладу термінів та професіоналізмів

Також актуальність теми нашого наукового дослідження полягає у тому, що недостатньо вивченим залишається питання перекладу лексики професійного спрямування у творах масової культури, адже виконання такого виду перекладу суттєво відрізняється від того, що виконаний для фахових видань. Твори масової культури – це твори, що знаходять попит в основній масі населення, незважаючи на регіональні чи національні особливості. Мова таких творів має бути зрозумілою та простою. Тож переклад термінологічних одиниць у творах масової культури виникає низку проблем. Перекладачу не достатньо знайти повний словниковий відповідник у мові перекладу, потрібно й ще шляхом лексико-граматичних трансформацій віднайти та виокремити ті варіанти, що будуть не лише повністю передавати зміст, але й будуть зрозумілі загалу. Проблематику творів масової культури ґрунтовно досліджували такі лінгвісти: М. Домбровська, Д. Макдональд, В.І. Карабан та інші. Проте важко відшукати наукові роботи саме про переклад професійної лексики у таких творах.

Тож саме через потребу якісного перекладу лексики професійного спрямування у творах масової культури важливо враховувати не лише усі структурно-семантичні особливості такої лексики, а й бути обізнаним у сфері перекладу масової культури та постійно вдосконалювати свої навички при перекладі цих одиниць для широкого загалу, адже завданням перекладача є надати адекватний переклад терміну, враховуючи особливості публіки, та взяти до уваги тривалість репліки оригіналу, якщо мова йде про аудіовізуальні твори. Щоб не ввести себе та оточуючих в оману, перед перекладачем постає дуже важливе завдання з опанування як загальнотехнічної термінології, так і вузькоспеціалізованої фахової лексики та практики її перекладу у творах масової культури.

Мета виконання курсової роботи: дослідити способи відтворення лексики професійного спрямування у творах масової культури, перекладених українською мовою на матеріалі письмових творів Джеймса Борґа «Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування» та Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» та їх перекладів виконаних Н. Лазаревичем, М. Білоус та М. Гінсбург, та аудіовізуальних творів «Перекладачка» Сінді Поллак, «Термінал» Стівена Спілберґа, «Труднощі

перекладу» Софії Коппола, «Перекладачі» Режиса Ройнсар та їх перекладів українською.

Поставлена мета вимагає виконання наступних **завдань**:

1. Розкрити значення лексики професійного спрямування.
2. Охарактеризувати основні стратегії перекладу.
3. Визначити специфіки аналізу тексту художнього дискурсу та текстів масової культури.
4. Проаналізувати лексичні та граматичні трансформації, використані перекладачами у контексті перекладацької діяльності.

Об'єкт дослідження: лексика, що належить до сфери професіоналізмів.

Предмет дослідження: специфіка відтворення лексики професійного спрямування в творах масової культури українською мовою.

Методи дослідження: метод суцільної вибірки, метод наукового спостереження, метод аналізу дефініцій, зіставний метод, порівняльно-перекладознавчий аналіз, метод словотвірного аналізу, метод класифікації, описовий метод, системний метод, статистичний метод, структурно-семантичний аналіз, компонентний аналіз, кількісний аналіз.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні перекладу лексики професійного спрямування у творах масової культури українською мовою.

Практичне значення отриманих результатів. Результати можуть бути використані під час викладання курсів з теорії перекладу, методики навчання перекладу у вищій школі, історії перекладу і інших дисциплін, пов'язаних із вивченням теорії та практики перекладу. Також можуть бути використані у науково-дослідницькій роботі студентів, магістрантів та аспірантів, та для укладання термінологічних словників.

Апробація отриманих результатів. Основні положення наукової роботи було обговорено на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури» 9-10 квітня 2021 року, на III Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти» 10-11 квітня

2021 року та на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» 19-20 листопада 2021 року.

Публікації: За матеріалами проведеного дослідження та на базі зроблених висновків було видано друком наступні публікації «Проблематика перекладності лексики професійного спрямування» у матеріалах до III Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти» 10-11 квітня 2021 року, «Теоретичні аспекти перекладу лексики професійного спрямування» у матеріалах до Міжнародної науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури» 9-10 квітня 2021 року та «Проблематика художнього дискурсу в межах германського та романського мовознавства» у матеріалах до IX Міжнародної науково-практичної конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» 19-20 листопада 2021 року.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

1.1. Визначення поняття лексики професійного спрямування. Особливості її вживання

Лексику будь-якої мови можна поділити на декілька підгруп за їх функціональним навантаженням, особливостями вживання, походженням та інше. У сучасній українській мові більшість слів є загальноповжитими. Такі слова використовують в багатьох сферах життя та діяльності людини. Істотно менше за кількістю слів, що є вузькоспеціалізованими, тобто таких, які застосовуються певними групами людей у різних галузях науки, господарства, культури тощо. Специфічно-повитова лексика за своїм поширенням є близькою до лексики загального вжитку, вона тісно пов'язана з побутом та звичаями певних соціальних груп: *квашня, кисіль, пляцки, кобеняк*. Така лексика широко застосовується в художньому зображенні умов життя представників окремих груп населення та в літературних творах під час історичних описів. Спеціальна лексика є досить поширеним прощарком. Така лексика містить слова і вирази, що використовуються певними групами людей, які об'єднані професійним спрямуванням. До такої лексики належить професійно-виробнича, наукова та науково-технічна лексика [10].

1. Професійно-виробнича лексика утворює велику стилістичну групу, до якої відносять слова та поняття, на позначення різних знарядь праці, процесів виробництва, матеріалів тощо: *вагранка, щеп, оранка, бетонування*.

2. Окрему групу слів утворює наукова та науково-технічна лексика. Така лексика є найбільш поширеною у мові осіб, що пов'язані з певною галуззю виробничо-технічної та наукової діяльності, а також у науковій літературі. У лексиці науковій та науково-технічній є такі слова й вирази, що властиві лише окремим науковим чи технічним сферам діяльності, а є й такі що поширені в багатьох, а, інколи, навіть в усіх галузях техніки й науки [12].

Тепер розглянемо види спеціальної лексики у більш загальному плані. У ній сучасні перекладознавці та мовознавці, зокрема Романова О.О та Степанюк О.В, розмежовують два основні шари: професіоналізми та терміни.

1. Професіоналізми (від лат. фах, заняття) – це неофіційні, розмовні аналоги термінів, що наявні у певній галузі. Переважно заміники складних чи багатозначних слів. Професіоналізми у більшості випадків є просторічними еквівалентами до відповідних термінів: Помилка журналіста – ляп; кермо – бублик; синхрофазотрон – каструля. Порівняно з термінами, професіоналізми можуть мати експресивне забарвлення. Такі слова зазвичай не мають усталеного правопису та вносяться до словників. Як правило, професіоналізми є загальнозрозумілими й у більшості випадків загальнозживаними. Але така лексика може й не належати до літературної мови. А все через те, що одне у різних професійних спрямуваннях може позначати різні поняття, як от: *вишка* – металева споруда на стовпах, що призначена для стрибків у воду; *вишка* – вища математика [10].

Професіоналізми у більшості випадків мають локальний чи місцевий характер. Однак, існує й інша точка зору щодо професіоналізмів. Згідно цього твердження професіоналізм є синонімом до поняття «термін». Також деякі дослідники вважають професіоналізм – «напівофіційною» назвою обмеженого у вживанні поняття – лексика теслярів, гончарів тощо. Як правило, за своїм походженням професіоналізми – це результат метафоричного перенесення на термінологічні поняття значень слів лексики побутової: за певними схожими рисам як от: форми деталі і побутової реалії, характеру виробничого процесу і загальновідомої дії, по емотивній асоціації.

2. Термін (від лат. Terminus – «межа») – слово або словосполучення, що є офіційно прийнятою назвою будь-якого поняття науки, техніки тощо: *картографія, кредит, аудит, комерціалізація, водень*. Найбільшу кількість термінів можна знайти у науковому та діловому стилі. Термін – це не лише найменування явища чи предмета, а й його точне визначення. Такі слова є складовою словникового запасу певної мови і підпорядковуються її законам. Терміни мають чітке визначення та точне значення й позбавлені суб'єктивно-оціночних відтінку та емоційного

забарвлення. В більшості випадків значення термінів зафіксовано у державних стандартах чи спеціальних довідниках та словниках. Це і є причиною того, чому терміни вживаються лише в фіксованому значенні [61].

Кожна окрема сфера людської діяльності та галузь науки має свої терміни: юридичні, економічні, медичні, математичні, хімічні, філологічні тощо. Термінологія певної галузі та сфери діяльності утворюється за допомогою таких слів-термінів. Тобто такі слова та словосполучення утворюють вузькоспеціальну термінологію, наприклад, у галузі економіки: *аудит, відсоток на додану вартість, кошторис*; медична: *пальпація, пункція, ампутація*; хімічну: *гідроген, хлоргекседин, водневий елемент*. Також науковці, а саме Мартинюк А.П. та Шевчук С.В., вирізняють загальнонаукову термінологію, що може бути використовується в усіх галузях науки, виробництва, суспільного життя, як-от: *аргумент, категорія, аналіз, проблема*. Для термінів не притаманна багатозначність. У випадках, коли термін має декілька значень, кожне із значень має належати до різних сфер, як от: *карат* (маса) – одиниця маси, *карат* (вміст золота) – одиниця вмісту золота, *стопер* – захисник у футболі ; *стопер* – машина для буріння свердловин [61].

1.2. Проблема перекладності та неперекладності лексики професійного спрямування

Під час перекладу термінів можна простежити наступне: у багатьох випадках термін перекладається повним, абсолютно еквівалентним терміном, адже термін майже в усіх випадках має одне значення, не має конотативних значень та позбавлений синонімів. Але існують випадки, коли термін не вдається перекласти простою заміною слова мови оригіналу словом мови перекладу. Існує безліч різних класифікацій для термінів: за структурою, за будовою, за діапазоном застосування тощо. Згідно з класифікацією Супераньської А.В. терміни поділяються наступним чином: терміни-слова, терміни-словосполучення, багатокомпонентні терміни [76, с. 36]. Під терміном в перекладацькій практиці слід розуміти слова або словосполучення, що використовуються на позначення специфічних об'єктів та понять, які застосовують спеціалісти певної наукової чи технічної галузі. Термінами

можуть бути як слова, які використовуються лише в рамках тексту науково-технічного стилю (*морфологічна парадигма* – *morphological paradigm*, *багатозначність* – *polysemy*), а ще терміни, які застосовуються і в певній галузі, і в якості загальноживаного слова (*travelling* – *подорожування*, *зйомка з руху* в *кіноіндустрії*), тобто слова які широко застосовуються у повсякденному спілкуванні [76, с. 98]. Звісно ж далеко не всі терміни мають проблему неперекладності. Частина має одне значення і використовуються лише в єдиній сфері діяльності. Прикладом можуть послугувати наступні терміни: стилістичний аналіз – *stylistic analysis*, стилістичний варіант – *stylistic variation* тощо. Цим термінам з легкістю можна знайти еквівалент в словниках, наприклад: *губно-зубний звук* – *labiodental sound*, *губно-зубний приголосний* – *labiodental consonant*.

Труднощі перекладу виникають з термінами-омонімами, значення яких різняться залежно від галузі їх застосування. Роботу перекладача досить вагомо ускладнює багатозначність термінів, бо вони не завжди мають повні еквіваленти, інколи застосовується навіть описовий метод. Труднощі, пов'язані з перекладом термінів можуть бути наступними:

- Багатозначність. У різних сферах професійної діяльності можуть використовуватися однакові терміни на позначення певної діяльності, процесу тощо, але значення у таких слів може варіюватися залежно від сфери, про яку йде мова. Таким чином слово *pilot* в авіаційній галузі перекладається як *пілот*, в той час, як у залізничній галузі той самий термін має переклад – *машиніст*;

- Відсутності відповідників (у випадку з неологізмами). Із стрімким розвитком науки та техніки з'являються нові терміни на позначення тих чи інших предметів, явищ, процесів, які ще не встигли отримати відповідник в інших мовах. Такі слова складають проблему для перекладачів, адже певного поняття та розуміння про нього може просто ще не існувати в мові перекладу, тож перекладачі вимушені вдаватися до різних трансформацій та способів перекладу, аби якнайточніше перекласти неологізм;

- Національна варіативність також складає певні труднощі при перекладі. В більшості випадків терміни є інтернаціональними, тобто зрозумілими в кожній країні. Проте в

деяких мовах існують свої слова на позначення тих самих термінів. Так, хоча більшість слів з медичної сфери є інтернаціональними, у польській мові існують свої національні відповідники майже кожного такого терміну, а це складає неабияку проблему при перекладі, адже зазвичай складні медичні терміни перекладаються шляхом транскрипції та транслітерації та є загальнозрозумілими, та носій польської мови може й не зрозуміти, про що йдеться., тож потрібно буде відшукати національний відповідник.

1.3. Основні стратегії перекладу вузькоспеціалізованих лексичних одиниць

Переклад не можна відокремити від розуміння та передачі змісту, а іноді навіть від форми мовних одиниць. За допомогою порівняльно-перекладознавчого аналізу ми порівняли способи перекладу лексики професійного спрямування та з'ясували основні стратегії та методи перекладу таких одиниць українською мовою. Існує цілий перелік проблем, пов'язаний з проблематикою перекладу термінів. Нам треба пам'ятати, що терміни не перекладаються з мови оригіналу на іншу мову як звичайні слова. На думку Абабілової Н.М., оптимальним буде такий шлях у перекладанні термінів: «поняття – український термін», а не «іншомовний термін – український термін». Таке правило стосується будь-якої мови, з якої здійснюється переклад. Це означає, що пошук терміна-відповідника ми починаємо безпосередньо з аналізу нового поняття та його властивостей. Ймовірно, що одна з виявлених властивостей “підкаже” назву цьому поняттю в мові перекладу.

Якщо поняття базується на його найважливішій властивості, то при перекладі на іншу мову ці властивості братимуться за основу (наприклад комп'ютерна термінологія: *restart* – *перезавантаження*, *mouse* – *мишка* тощо). Переклад терміна, у такому випадку, відбувається як і переклад простого слова, а саме за допомогою підбирання назви у мові перекладу до певного наукового поняття у мові оригіналу. Часом, для того, щоб віднайти оптимальний відповідник іншомовного терміна, буде доречно зіставити терміни-відповідники в кількох мовах та обрати для перекладу найвдаліший [32, с. 27 – 29].

Таким ми дійшли висновку, що процес перекладу включає одночасно деякі аспекти мови оригіналу та мови перекладу. Це морфологія (словотворення та форми слів), лексика (слова, фразеологізми), синтаксис (засоби зв'язку та структура синтаксем), стилістика (особливості стилів мовлення, тропи тощо) [32, с. 42 – 50]. Рівень або ступінь в основному зумовлені деякими факторами, що мають об'єктивну та суб'єктивну природу. Основними з них є мета перекладу, що виконується, майстерність перекладача, тип тексту, обраний для перекладу. Залежно від цих факторів слід визнати наступні способи перекладу [33, с. 17 – 24]:

1. Буквальний переклад, який слід застосовувати, маючи справу з окремими словами, форма та структура, а також їхнє лексичне значення яких в мові джерела та мові перекладу повністю збігаються. Це переважно міжнародні за походженням морфеми, лексеми / слова, рідше групи слів, що мають в англійській та українській мовах (а часто і в деяких інших мовах) буквально однакову або дуже подібну форму та ідентичне лексичне значення. Неважко помітити, що деякі слова є повністю перекладними [33, с. 187]. Мовна форма слів-джерела у багатьох випадках відтворюється лише частково. Лексеми / слова-джерела передаються близько до буквального способу перекладу так званім способом «транскрибуванням перекладача», за допомогою якого відтворюється частково орфографічна, а частково звукова форма. Буквальний переклад може змінити сенс лексем мови-джерела, коли їхня мовна форма випадково збігається з деякими іншими лексемами мови перекладу, що мають зовсім інші значення [33, с. 190].

2. Дослівний переклад також застосовується на рівні лексеми / слова. Він ніколи не передає орфографічної форми мовних одиниць джерела. Такі слова практично перекладаються на лексичному рівні, оскільки їх лексичні значення та морфологічні основи ідентичні значенням слів мови перекладу [2]. Переважна більшість інших слів не зберігає своєї структури в мові перекладу. Це пояснюється відмінностями в морфологічних системах англійської та української мов. Дослівний переклад багатозначних слів дозволяє вибрати кілька варіантів, що практично неможливо при буквальному перекладі. Дослівний переклад не забезпечує вірного передавання сенсу на інших рівнях мовної структури. Дослівний переклад може часто зробити мовні

одиниці неграматичними та перекрутити або повністю зруйнувати їх сенс у поєднаннях слів чи реченнях. Послідовний переклад, під час якого кожне слово перекладається по черзі на рівні сполучень слів і речень, називається дослівним. Іноді такий спосіб перекладу може забезпечити вірне передавання змісту мовленнєвих одиниць, але у тому випадку коли структура речення і порядок слів у мові джерела та мові перекладу повністю збігаються.

Отже, дослівний переклад слів являє собою заміну слів мови джерела словами мови перекладу в групах слів або реченнях. Вони мають однакове денотативне значення і відіграють таку ж функцію. Не дивно, що для перекладу стійких висловів та фразеологічних виразів такий тип не застосовують [7, с. 45].

Дослідник Корунець І.В. вважає, що переклад поділяється на такі типи: вибірковий, функціональний, дослівний, семантичний та комунікативний переклад. Вибірковий перехід, використовується при виборі іншого шляху, щоб передає вихідну інформацію, що призводить до перегляду початкового тексту та внесення певних правок для його адекватного розуміння. Семантичний переклад відтворює інформацію трохи більш буквально, намагаючись наслідувати усі тонкощі семантичної структури тексту. Буквальний переклад дослівно перекладає кожен мовну одиницю, без ж одних змін. Вибірковий переклад виконується при підборі ключа, кращого підходу для перекладу певного тексту, мовних одиниць тощо. Функціональний переклад використовується для перетворень, пов'язаних із труднощами перекладу певних мовних одиниць, що не мають дослівного відповідника. Функціональна трансформація може базуватися на лексико-семантичних, граматичних та стилістичних трансформаціях первинного тексту [53, с. 12].

1.3.1 Лексичні трансформації.

Окрім способів перекладу, виділяють також сім різновидів лексичних трансформацій:

1. Диференціація
2. Конкретизація

3. Узагальнення
4. Семантичний розвиток.
5. Антонімічний переклад.
6. Цілісна трансформація.
7. Компенсація

Диференціація – це лексична трансформація, внаслідок якої відповідником при перекладі стає слово або словосполучення, що не є прямим словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [4, с.33–37].

Сутність конкретизації полягає в тому, що внаслідок неї якої термін ширшої семантики в мові оригіналу замінюється терміном вужчої семантики в мові перекладу [4, с 33–37], наприклад:

*“There are no **facilities** in the care.”* – «Немає **зручностей** в машині.»

У процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки звуження значення англійських слів, а й розширення значення. Лексичною перекладацькою трансформацією, що при цьому використовується і що протилежна за напрямком трансформації конкретизації, є генералізація, або узагальнення, внаслідок якого слово із вужчим значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням, нерідко, гіпонімом [34].

За визначенням В. Н. Комісарова, семантичний розвиток, або модуляція, це спосіб перекладу одиниць оригіналу шляхом використання у процесі перекладу одиниць цільової мови, значення яких не збігається зі значенням вихідних одиниць, але може бути виведене з них за допомогою певних логічних перетворень [51, с. 174].

Антонімічний переклад відомий широко поширеною складною лексико-граматичною заміною, суть якої полягає у перетворенні стверджувальної конструкції в негативну або, навпаки, негативну в стверджувальну, що супроводжується заміною одного зі слів у перекладеній мові [51, с. 34–36].

Метод цілісної трансформації є різновидом семантичного перетворення. Внутрішня форма будь-якого сегмента мовного ланцюга перетворюється з одного слова (складного слова або іноді цілого речення) [51, с 34–36].

Компенсація – це заміна непереданого елемента оригіналу елементом іншого порядку відповідно до загальної ідейно-художньої сутності оригіналу і там, де це є доречним за умов української мови [4].

Терміни також підлягають також лексичному прийому перекладу – калькуванню – передача не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу [4]. Цей прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів: *a standard key-combination* – стандартна комбінація клавіш.

Отже, лексичні трансформації представляють собою відхилення від прямих словникових відповідностей. Вони викликаються головним чином, тим, що обсяг значень лексичних одиниць вихідної мови і мови, на яку перекладають, не збігаються.

1.3.2 Граматичні трансформації

Дослідження перекладу термінів на граматичному рівні українською мовою продемонструвало, що абсолютна більшість англomовних запозичень увійшла до лексико-граматичного розряду іменника, що повністю відповідає загальним тенденціям запозичення чужомовної лексики. Аналіз результатів освоєння на рівні основних граматичних категорій дає підстави стверджувати, що англomовні терміни-іменники, загалом, повністю підпорядкувалися граматичним нормам української мови та функціують у межах парадигм, властивих питомим іменникам.

І.Я. Рецкер зазначає, що всі різновиди граматичних перетворень можна звести до наступних основних категорій перетворень у перекладі:

1. Перестановка порядку слів.
2. Зміна структури речення (повна та часткова).
3. Заміна частин мови та речень.
4. Додавання слів.
5. Упущення слів [68].

Розглянемо кожну із трансформацій більш детально:

Перестановка як форма перекладацького перетворення – це зміна розташування (порядку дотримання) лінгвістичних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Елементами, які можна переставити, є слова, словосполучення, частини складного речення та незалежні речення в тексті.

Заміна – найпоширеніший і різноманітний тип перекладацької трансформації. Заміни можуть зазнати: форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксису в процесі перекладу.

Л.С. Бархударов поділяє заміну на кілька категорій [34, с.34]:

1. Замінити форми слів.
2. Заміна частин мови.
3. Заміна членів речення.
4. Заміни синтаксису у складному реченні.
5. Лексичні заміни.

1.4. Твори мас-культури, їх специфіка, особливості

У прямому розумінні мас-культура це культура, що користується значним попитом серед основних верств населення по всьому світу, тобто не залежно від країни, нації чи віросповідання. Така культура є космополітичною [83]. Своїм утворенням та шаленим темпом розвитку масова культура завдячує сучасній цивілізації. Найстрімкіший розвиток почався саме після Другої світової війни, коли під впливом індустріальної до постіндустріальної ери збільшився розвиток і вплив засобів масової комунікації та інформаційних технологій. Крім того варто зазначити, що саме в цей період суттєво підвищився рівень освіченості населення у багатьох країнах. Завдяки таким змінам створилися нові можливості для поширення культури в суспільстві.

Твори масової культури, як і будь-який інший товар, мають певний попит та намагаються задовольнити його. Дехто з науковців, зокрема Філоненко С., навіть називає таку культуру «споживацькою», адже таке слово досить чітко змальовує систему цінностей, закладену в такі твори та систему цінностей людини, що їх

«споживає». Популярність творів масової культури можна пояснити простотою або навіть примітивністю їх сприйняття. Такі роботи досить часто бувають дуже посередніми. Згадаємо наприклад чимало романів з однотипним сюжетом, пісень про нещасливе кохання чи серіалів про «любовний трикутник». Цільова аудиторія таких творів є масовою по своїй суті. Отже, попит створює пропозицію. Для масової культури характерною рисою є одноманітність, певні шаблони та стереотипи. Та водночас цікавим фактом є те, що такі твори створюють певну ілюзію довкола себе: ніби вони націлені саме на ваші потреби, розраховані під ваші інтереси та задовольняють саме ваші бажання. [19, с.32–44]

Тож можна сказати, що у піснях, письмових роботах, кінофільмах чи інших витворах мистецтва, що пов'язані з поняттям масова культура наявні два протилежні вектори. З одного боку вона прагне до індивідуальності (задовольнити важливі питання саме кожного окремого індивіда), а з іншого боку до глобальної стандартизації з метою створення «касового продукту», що задовольнить бажання більшості споживачів. Це сполучення двох важливих векторів призводить до колосальної популярності, адаптованості та життєздатності масової культури. Визначною особливістю масової культури є створення цінностей, доступних мільйонам людей. Такі твори легкі для сприйняття, необтяжені незрозумілою термінологією [85].

Батьківщиною творів сучасної масової культури вважають США, адже саме тут виникли такі поняття як: шоу-бізнес, бестселер, Голлівуд, Діснейленд та інші численні феномени мас-культури, що заповнили собою увесь світ. У свідомості багатьох жителів європейських країн Америка постає як країна суцільного маскульту, бездуховності і прагматизму. Такий образ склався через історичні та культурні умови розвитку Сполучених Штатів, що дійсно посприяли розвитку насамперед саме творам масової культури, адже суспільство історично тут складалося з численних емігрантів-маргіналів, тобто простішими словами воно було безнаціональним. Через таке історичне підґрунтя у США не було традиційної народної культури та не склався повноцінний фольклор. Наприклад: американські малюки з більшою вірогідністю розкажуть вам кожну серію про Мікі-Мауса, але не назвуть навіть назви жодної казки

Г.-Х. Андерсена чи братів Грімм. Водночас слід зазначити, що саме В. Дісней своїми геніальними фільмами зробив Білосніжку і Снігову Королеву улюбленицями всього світу, [83].

Європейські інтелектуали вже не перший рік занепокоєні поширенням американської масової культури. Однак йдеться швидше не про культуру взагалі, а саме про рівень творів. Адже зазвичай поширюються саме «низькопробні» мультфільми та фільми, які варто було б заборонити для перегляду неповнолітніми, але в них занадто багато насилля та відкрито недитячих сцен, як-то «Саус Парк», «Грифіни» тощо. Дитячий мозок ще не здатний добре фільтрувати інформацію, а тому ніхто не знає, наскільки згубним може бути вплив, від перегляду таких мультсеріалів. Але все ж навіть у масовій культурі є чимало значущих, навіть видатних творів, які необхідно пропагувати. Добре це чи погано, але на межі XX і XXI ст. її кращі зразки дієвіше впливають на рівень культури суспільства, ніж твори геніїв [83].

Також варто розглянути співвідношення фундаментальної та масової культури. В. П. Руднєв, автор «Словника культури XX століття», наголошує, що обидві культури як дві півкулі головного мозку, кожна з яких здійснює принцип доповнення. Масова культура як первинна відтворює образ реальності, фундаментальна ж виступає як вторинна, моделююча система. У цьому відношенні масова культура XX ст. була повною протилежністю елітарної культури в одному та її копією в іншому [89]. Зокрема, знявши касовий фільм «Парк юрського періоду», знаменитий голлівудський режисер С. Спілберг, заощадив кошти на фундаментальну картину «Список Шиндлера», що розповідає про трагедію холокосту.

1.4.1 Письмові твори

У справжній літературі домінує винахід, тобто необмежений політ мислення автора, тоді як у творах масової культури домінує штамп, тобто певні рамки одразу визначені, досить багато своєрідних правил та кліше. Слід зазначити, які саме вимоги мають бути дотримані у письмових творах масової культури. По-перше, такий твір задовольняє основні потреби більшості населення. Зазвичай написаний про найактуальніші теми сьогодення, що хвилюють багатьох громадян [100]. Так

згадаємо розвиток української літератури. Звернемося до творів часів Тараса Шевченка чи Панаса Мирного. Найактуальнішими проблемами були: свекруханівка, пияцтво, гніт поневоленого населення, проблематика поколінь, що живуть під одним дахом, панщина тощо. Твори написані на простій, доступній кожному читачеві мові, а відгук вони знаходять також у серці кожної людини, адже читаючи, вона розуміє, що сюжет частково змальовано з неї. Тепер згадаємо найсучасніші твори, наприклад Сергія Жадана, Оксани Забужко чи Юрія Андруховича. У ХІ столітті найактуальніші проблеми це: сексуальна революція, свобода слова, віросповідання, орієнтації тощо. Автори вміло використовують ці теми, стандартизовані кліше та простоту у висловлюванні для створення нових творів масової культури, що хоч і є дещо однотипними, підіймають нагальні питання та отримують схвалення читачів.

Також досить цікавою вимогою до таких творів та їх перекладу є те, що вони мають бути написані простою зрозумілою мовою, без зайвих термінів та професіоналізмів [100]. Тобто, якщо головний герой твору, наприклад, перекладач, то описуючи його роботу і повсякденне життя, автор має уникати складних термінологічних сполук, як-от : синхронний переклад, транскодування, полісемія тощо. Але й має зберігатися певний відтінок професії, тож складні терміни просто замінюються більш простими, або передаються описовим методом. Адже складний, навантажений твір буде важким для сприйняття, і основні маси людей, що хочуть просто відпочити за читанням книжки, визнають такий її занадто важкою та нудною. Тож створюючи письмовий твір масової культури дуже важливо враховувати всі нюанси та тонкощі його написання.

1.4.2 Аудіовізуальні твори

До аудіовізуальних творів масової культури можна віднести фільми, серіали, кліпи, пісні, мультфільми, шоу тощо. Таким творам також притаманне певне кліше та стереотипність. Якщо художній фільм або серіал, тут дуже значущим фактором є цікавий сюжет, інтрига, романтизація героїв та бурхливі почуття. Ще обов'язковою вимогою є дотримання жанру. Так, з розрахунку на певну категорію споживачів

виходить наступне: для жінок мелодрама (адже зазвичай в житті не вистачає кохання, емоцій тощо. З героїнями вони переживають усі бажані відчуття, ототожнюють себе з ними), для чоловіків – бойовик (адже чоловіки прагнуть до визнання та мужності, яку не завжди легко проявити в реальному житті, а так, занурюючись у світ фантазій, вони отримують бажані відчуття), для домогосподарок – «мильна опера», для дівчат-підлітків – сага про кохання. Хочеш розважитись подивись комедію, хочеш відчутти напруження та полоскотати нерви – фільм жахів, для інтелектуалів – детектив. І цей перелік можна продовжувати дуже довго [3, с. 101-112].

Також ще раз зазначу, що як і у випадку з письмовими творами, аудіовізуальний твір масової культури має бути легким та зрозумілим пересічному глядачеві. Надмірне філософське навантаження та модерністські прийоми не сприймаються масою, тому в попиті переважно є традиційний реалізм, тобто ті проблеми, які є актуальними для самого читача, в яких він зможе знайти відповідь на наболілі питання або ототожнити себе з героями твору. Масова культура унікальна тим, що вона добре навчилася маніпулювати людськими інстинктами, реакціями та імпульсами, серед яких – співчуття, тривожність, прагнення до кохання, визнання, страх, агресивність. Усе це є, безумовно, і у великих класиків, але не в такій легкій, доступній та примітивній формі, як це тиражується в сотнях сучасних фільмів та серіалів. Також характерною рисою масових творів іноді стає вульгарність, банальні істини, примітивні почуття та ідеї, гарно оформлені та розраховані на невибагливий смак [6].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ЛЕКСИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У ТЕКСТАХ ОКРЕМОГО ЖАНРОВОГО СПРЯМУВАННЯ

2.1 Особливості аналізу тексту художнього дискурсу та текстів мас-культури

Для того, щоб повністю розкрити значення художнього дискурсу та його аналізу, ми спершу маємо надати визначення поняттю дискурс загалом. Цей термін на сьогодні є досить поширеним, але науковці трактують його дещо по-різному. Згідно із І. С. Шевченко, дискурс є багатоаспектна когнітивно-комунікативно мовна система гештальт, що може бути визначена за трьома аспектами:

1. Когнітивний (формування ідей та переконань);
2. Соціально-прагматичний (взаємодія комунікантів у певних соціо-культурних ситуаціях)
3. Мовний (використання вербальних та невербальних засобів мовлення) [61, с. 8 – 11]

До того ж важливим факт: дискурс постає як взаємодія, спільне конструювання смислів, тобто має інтерактивну природу.

Дискурс та проблематика його аналізу знаходяться під пильною увагою мовознавців. Їх увагу привертають різні його типи, як от художній дискурс. Художній дискурс – це сукупність творів або різних текстів художнього спрямування, що виникли у результаті взаємодії намірів та цілей автора, варіативних реакцій читачів, а також тексту, що підносить текст художнього твору у простір семіосфери [50, с. 228–231]. Подібно до дискурсів іншого спрямування, художній є культурно позначеним, йому притаманні дійсний та латентний плани буття й функціонування, що може проявлятися у нефіксованій імпровізації, написання твору, його реалізації при колективному чи індивідуальному читанні чи акторському виконанні [50, с. 228-231].

Основні засади художньої комунікації визначаються цими планами, які, в свою чергу, зумовлюють методи суб'єктивного чи об'єктивного спрямування у творенні

художньої дійсності, настанову мовця, що втілюється в «образі автора» тощо. Варто зазначити те, що межах художнього дискурсу виділяють два основні підтипи, а саме: прозовий та поетичний. Прозовий дискурс має багатшарову складну структуру. Така складність організації художнього дискурсу зумовлена наступними факторами:

1. конструювання смислів та функція регуляції здійснюється на різних рівнях;
2. безліччю перехідних моментів, поєднанням реального та уявного, творчого та ігрового світу фантазії, сприйняття і переживання повсякденної дійсності та дійсності уявної;
3. можливі потенційні відмінності в світогляді та сприйнятті автора та читача.

Ще однією відмінною ознакою художнього дискурсу є його мета. Вона полягає в прагненні автора здійснити вплив на читача за допомогою свого твору. До того ж художньому дискурсу притаманне різноманіття жанрових, тематичних, вікових та ідеологічних складників. Тобто цей вид дискурсу складається з багатьох «піддискурсів» (релігійний, психологічний, медичний тощо), завдяки яким утворюється різноманіття твору [6].

Аналіз художнього дискурсу – це новий підхід до вивчення літератури. За своєю природою аналіз виходить за межі звичайного розмежування тексту та контексту. Аналітикам художнього дискурсу загрожують дві небезпеки, одну можна визначити як «текстуалізм», а іншу, «соціологізм», остання полягає у вивченні особливостей мовлення дискурсної діяльності [6]. Текст розглядається як основна одиниця дослідження. У британській та американській традиціях аналіз дискурсу просто посиляється на вивчення мовних явищ за межами речення. У наш час текст, як правило, розглядається як усний чи письмовий продукт комунікативної події. На відміну від традиції текстового структуралізму, невербальні елементи, такі як малюнки, фільми чи танці, не вважаються частинами тексту [10, с. 105–109]. Художній текст призначений для особливого виду спілкування, типу комунікантів та розподілу ролей між ними. Тому питання художнього дискурсу іноді набуває дискусійного характеру; більше того, деякі лінгвісти вважають, що літературний текст як специфічна сутність не має дискурсу, оскільки створення літературного тексту та його сприйняття не можуть бути представлені як безпосередні компоненти

одного комунікативного акту. Крім того, існує спеціальний код для передачі інформації та засіб впливу на слухача чи читача в художньому спілкуванні. Автор керується також певними установками, комунікативними намірами та методами естетичного впливу на адресата [70, с. 47–53].

З іншого боку, дискурс стосується розумового відображення тексту оратором. Наприклад, Ван Дейк зрадить застосовує термін художній дискурс, якщо виконуються наступні критерії: це має бути мова, що використовується у повсякденному житті, автентична та не придумана мовна інформація.

Таким чином, В. Дейк не вважав би промови, проповіді, бюлетені, романи чи газети випадками дискурсу. Основні особливості дискурсу:

1. Одиниці спілкування, що використовуються в різних соціальних ситуаціях.
2. Різні способи структурування сфер знань або соціальної практики.
3. Історично різні способи формулювання соціальних, політичних або наукових теорій, використовуючи різні метафоричні рамки [70, с. 47–53].

Тож художній тип дискурсу є одним із найскладніших понять в теорії дискурсу. Кожен лінгвіст трактує його по-своєму, враховуючи ті чи інші його аспекти. Також варто згадати про переклад творів художнього дискурсу та цінність таких перекладів.

Отже: художній переклад – це окремий, самостійний вид перекладу. Художнім текстом називають текст, функцією якого є естетичний вплив на читача або слухача. Цінність художнього перекладу полягає головним чином у тому, що читач отримує можливість познайомитись із художніми творами рідної мови. Переклад є важливим фактором, що впливає на літературний процес, оскільки кожен тип літератури обслуговується певним видом перекладу. Насправді це важлива частина національного літературного процесу, оскільки вона є посередником між літературами, і це частина процесу взаємодії та взаємозбагачення світових літератур. Тому художній переклад можна розглядати як особливий вид перекладу, що відображає думки та почуття автора прозового чи поетичного твору [13, с. 78–86].

Художній переклад – це синтез науки та мистецтва. Зокрема, наукове пізнання великого кола проблем є аспектом перекладу, пов'язаним із самим поняттям художнього тексту, мистецтвом та межею між художнім та нехудожнім. Це пізнання

включає знання суміжних мов, культурну та літературні традиції, усвідомлення особистого та соціального світу автора, твір якого перекладається, психологія, знання літературної творчості тощо. Творчий аспект включає особисту літературну майстерність перекладача, його здатність передбачити літературні потреби та спроможність дати відповідь на існуючі запитання в літературні та й не тільки [14]. Якість перекладу багато в чому залежить від мети, яку він ставить перед перекладачем. Критеріями оцінки якості художнього перекладу є його власна адекватність та еквівалентність [14].

2.2 Методи та етапи перекладацького аналізу релевантні для дослідження вузько-спеціальної лексики в творах мас-культури

Метод наукового дослідження – система інтелектуальних і практичних операцій, які спрямовані на розв’язок певних пізнавальних задач з урахуванням пізнавальної мети. За цільовим призначенням наукові дослідження прийнято поділяти на види: формальні (змістовні); емпіричні (теоретичні); фундаментальні. Під час пошуку найкращого перекладу для лексики професійного спрямування у творах мас-культури українською мовою було застосовано наступні методи: зіставний метод, метод наукового спостереження, порівняльно-перекладознавчий та структурно-семантичний аналіз, аналіз словникових дефініцій для термінів та термінологічних сполук.

На першому етапі було підготовано теоретичну базу наукової розвідки. Було відібрано і подано термінологічний апарат, необхідний для проведення аналізу, обрано класифікації, що лягли в основу розподілу лексичних одиниць, визначено основні тенденції у дослідженні лексичних одиниць спеціального спрямування останніх років. Для цього ми застосували метод наукового спостереження та метод суцільної вибірки. Метод наукового спостереження – це цілеспрямоване дослідження та сприйняття навколишнього світу з метою вивчення і відшукування сенсу в певних явищах. Спостереження вважають найпростішим, що виступає, як правило, у якості одного зі складових у комплексі інших емпіричних методів. Можливості метода спостереження обмежені. Він дозволяє виявити лише зовнішні ознаки, зовнішні

прояви фактів. Внутрішні процеси залишаються для спостереження недоступними. За допомогою методу наукового спостереження ми зафіксували властивості та зв'язки терміноодиниць досліджуваної галузі та отримали первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень.

Далі був застосований метод суцільної вибірки. Такий метод дослідження має на меті виокремлення з текстів фахового спрямування та текстів суміжних галузей термінологічних одиниць для формування базового матеріалу подальшого дослідження. Тож за допомогою методу суцільної вибірки ми виокремили терміноодиниці із різних текстів. Застосували ми цей метод паралельно із аналізом дефініцій, який полягає в уточненні значень досліджуваних лексичних одиниць. Дефініція визначає зв'язки лексичної одиниці в середині концептосфери «переклад» для виявлення семантичних компонентів значення однієї лексичної одиниці по відношенню до іншої.

Після підготування теоретичної бази ми перейшли до другого етапу нашого дослідження, на якому ми спочатку звернулися до зіставного методу, щоб краще зрозуміти етимологію лексичних одиниць. Зіставний метод – це сукупність прийомів дослідження й опису мови шляхом її системного порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки на тлі спільних рис [54, с. 77]. М.П. Кочерган стверджує, що за допомогою цього методу визначаються відмінності між вживанням термінів у різних мовах, але в одночас не ігноруючи й спільні риси. М.О. Вакуленко має дещо інше бачення зіставного методу. Він запевняє, що такий метод спрямований на виявлення саме відмінних рис мовної форми вираження та змістового наповнення термінів, їх структурних компонентів у різних мовах. До того ж на цьому етапі ми ще застосували порівняльно-перекладознавчий аналіз, за допомогою якого порівнюється переклад термінів та термінологічних сполук з оригіналом. Будь-який порівняльний аналіз має чіткі критерії зіставлення оригіналу і перекладу.

Для нашого дослідження ми виокремили традиційні для перекладознавства критерії оцінки якості перекладу термінологічних сполук, а саме: адекватність та еквівалентність. Слід зауважити, що поняття адекватності та еквівалентності інтерпретуються вченими, філологами та перекладачами по-різному. Згідно із

визначенням Л. Латишева адекватним перекладом терміноодиниць є такий, що забезпечує рівноцінність регулятивного впливу на адресата з боку оригіналу і перекладу, а також має певну ступінь семантико-структурної подібності. Еквівалентність перекладу терміноодиниць В. Комісаров визначає як максимально можливу лінгвістичну близькість в тексті перекладу та тексті оригіналу [51].

Після підготовки теоретичної бази, зіставлення мов з метою порівняння та виокремлення певних спільних та відмінних характеристик ми перейшли до третього етапу нашого дослідження, а саме комплексного аналізу структурних характеристик лексичного складу англomовного та українськомовного укладеного нами глоссарію. На цьому етапі дослідження ми застосували метод словотвірного аналізу та метод класифікації. Вони дозволили нам окреслити особливості структурної організації досліджуваних терміносистем, за допомогою поділу на однокомпонентні терміни, складні номінації, терміни-словосполучення та аббревіатури. Метод класифікації у поєднанні з описовим методом також дозволив нам виявити особливості структури кожної із термінологічних груп. Далі ми також застосували системний та статистичний метод, за допомогою яких визначили кількісне співвідношення однокомпонентних термінів, складних номінацій, термінів-словосполучень та аббревіатур. До того ж визначили ступінь продуктивності структурних моделей термінологічних одиниць.

Далі ми перейшли до четвертого етапу нашого дослідження одиниць вузько-спеціалізованої лексики. На цьому етапі роботи ми застосували структурно-семантичний аналіз, за допомогою якого аналізуються структурно-семантичні збіги та відмінності терміноодиниць. Аналіз дефініцій у поєднанні з компонентним аналізом розкрив семантичні відношення між досліджуваними терміносистемами. А за допомогою кількісного аналізу ми визначили кількість синонімічних та антонімічних збігів.

І на заключному, п'ятому етапі лінгвістичного дослідження ми за допомогою системного методу зробили узагальнення усіх отриманих протягом усього періоду дослідження результатів та сформулювали висновки.

2.3. Алгоритм перекладацького аналізу профорієнтованої лексики на лексико-семантичному рівні

Згідно з Крижанівською А.В. «Термінологія як частина лексико-семантичної системи мови не має чіткої лінгвістичної межі з не термінами» [55, с. 194]. Цим висловлюванням пояснюються труднощі, що виникають під час виділення власне термінологічних закономірностей та їх відмежування від закономірностей загальноновживаної лексики. Термінологія підлягає впливу зовнішніх чинників, оскільки науково-технічний прогрес, охопивши всі сфери знання, сприяє подальшому розвитку галузей науки і техніки та веде до появи нових науково-технічних термінів. Через певний вплив на термінологію позамовних чинників, термінологічним сполукам властиві такі семантичні процеси, як синонімія, антонімія, полісемія [55, с. 195 – 199]. Для лексики професійного спрямування особливо важливою є полісемія термінів, тобто співвідношення одного терміну більше, ніж з одним поняттям у межах одного або дотичних термінологічних полів. У процесі аналізу термінів у творах масової культури українською мовою виявлено два типи полісемії:

- 1) внутрішню (всередині терміносистеми);
- 2) зовнішню (між різними терміносистемами).

Проблематика використання одного і того ж терміна в межах двох і більше терміносистем у сучасній лінгвістиці є актуальною й не до кінця розв'язаною. Одночасне вживання одного терміна в художнього дискурсу та інших дискурсах вважається проявом міжсистемної термінологічної полісемії, оскільки «в основі цього явища лежить подібність процесів у різних сферах наукового відображення об'єктивної дійсності. Ознака уподібнення проявляється у цих терміносистемах з різним ступенем інтенсивності і стосується різних об'єктів» [18].

Під час перекладацького аналізу профорієнтованої лексики на лексико-семантичному рівні ми спочатку застосували аналіз дефініцій у поєднанні з компонентним аналізом. За допомогою цього прийому ми розкрили семантичні відношення між термінами, посилаючись на логічні зв'язки між термінологічними номінаціями. Далі було застосовано структурно-семантичний аналіз лексичного

складу термінів у межах художнього дискурсу творів масової культури. Він надав нам можливість:

- 1) визначити значущість кожного окремого терміну у терміносистемі та загальновживаній лексиці;
- 2) виявити зв'язки термінів у різних сферах та шляхи переходів від одних значень до інших;
- 3) встановити зв'язок із терміносистемами інших сфер діяльності людини.

Із застосуванням лексико-семантичного аналізу ми виявили, що лише окремі лексеми можна вважати моносемічними. Семантика частини слів характеризується поєднанням загальновживаних значень із спеціальними, наприклад, багровий фільм, багаторазове експонування, вільне кіно. Терміни цієї підгрупи тлумачимо як полісемічні лінгвістичні одиниці, тому що в них містяться термінологічні ознаки, виділені в лексикографічній інтерпретації і тлумачного, і термінологічного словників.

У загальномовному тлумачному словнику не буває різких відмінностей для тлумачення термінів і нетермінів. Укладачі загальномовного словника обов'язково враховують наукові знання: з різних варіантів вибирається поширене й авторитетне розуміння терміна.

2.4. Алгоритм перекладацького аналізу профорієнтованої лексики на граматичному рівні

Під час перекладацького аналізу профорієнтованої лексики на граматичному рівні ми застосували метод словотвірного аналізу та метод класифікації. Вони дозволили нам окреслити особливості структурної організації досліджуваних терміносистем. Профорієнтована лексика поділяється на:

1. Однокомпонентні терміни,
2. Складні номінації,
3. Терміни-словосполучення
4. Аббревіатури

В термінології існує велика кількість термінів, що складаються з декількох компонентів. Такі багатоконпонентні терміни, відносяться до двох типів:

1. Нерозкладні терміни словосполучення;
2. Розкладені терміни словосполучення.

Стійкі термінологічні словосполучення набагато легше піддаються перекладу, ніж складні слова-терміни, так як в них всі компоненти граматично оформлені та це полегшує розкриття смислових зв'язків між ними [8, с. 11 – 26]. У термінах-словосполученнях граматичне оформлення виражається за допомогою:

1. Суфіксами;
2. Прийменниками;
3. Закінченнями.

Через це зазвичай смисловий зміст термінологічних словосполучень не допускає ніяких неточностей у тлумаченні термінів. Також за допомогою аналізу безпосередніх складників та словотвірного аналізу ми з'ясували, що **двокомпонентні терміносполуки** за структурою можна поділити на такі різновиди:

1. Терміни-словосполучення, утворені за моделлю **«прикметник + іменник»**
штетпельна вилка, термічна стійкість
2. Терміни-словосполуки, утворені за моделлю **«іменник + іменник»**,
перемикач полярності, перенапряга конденсатора
3. Малопродуктивною в термінології є структура **«дієслівна форма + іменник»**
неподана енергія, заземлювати обладнання

Чималу кількість термінів становлять **трикомпонентні терміни-словосполуки**.

Велика кількість терміносполук утворилась шляхом поєднання двокомпонентних термінів з означуванням словом:

1. Поєднання іменника з іменниковим словосполученням (ступеневе керування) **«іменник+(іменник+іменник)»**, *область стійкості енергосистеми*
2. Поєднання іменника з атрибутивним словосполученням **«іменник + (прикметник+іменник)»**, *джерело електрорушійної сили*
3. Поєднання прикметника з іменниковим словосполученням **«прикметник + (іменник+іменник)»**, *автоматичне послаблення поля*

4. Поєднання прикметника з атрибутивним словосполученням типу **«прикметник (дієприкметник)+(прикметник+іменник)»** *статичне електричне реле*

Аналіз термінології у творах масової культурі показав, що в ній наявні й чотири-, п'яти-, шести-, семи- та інші полікомпонентні термінологічні словосполуки. Базою для них слугують дво- і трикомпонентні словосполуки. Це зумовлено прагненням до якнайточнішої, детальної номінації наукових понять.

Візуалізація етапів роботи представлена у додатку В.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ОДИНИЦЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СПЕЦИФІКОЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У ПИСЬМОВИХ ТВОРАХ

3.1. Переклад лексичних одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача на письмі

Для практичної частини нашого дослідження, ми обрали твір Джеймса Борґа «Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування» та роман Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» і їх переклади англійською та українською мовами. Твір Джеймса Борґа «Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування» релевантний для нашого дослідження через те, що він є твором масової культури, що насичений лінгвістичними та перекладацькими термінами, які вміло пояснено читачеві без зайвого термінологічного навантаження. Роман Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» також вартий розгляду у межах нашої дипломної роботи, адже містить чимало інформації про діяльність МАСОЛІТу, тобто видатних письменників, лінгвістів та перекладачів, що створюють твори масової культури. За допомогою методу суцільної вибірки ми виокремили лексичні одиниці, релевантні для нашого подальшого дослідження. Для детального аналізу ми обрали сто речень, насичених лексикою, пов'язаною із специфікою діяльності перекладача, та угрупували їх за певними ознаками.

3.1.1 Розподіл лексичних одиниць у ядерній матриці процесу «Переклад».

Переклад лексичних одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача – справа нелегка, адже потрібно не лише досконало знати значення кожного терміну та професіоналізму, а й вміти дібрати найдоречніший варіант перекладу, адже твори масової культури мають бути зрозумілі пересічному читачеві, що вперше зустрічає певні термінологічні сполуки.

Ми з'ясували, що найбільше термінів утворюється за допомогою слів *lingua*, *speak*, *talk*, *verbal*, *word* та їх похідних. Наприклад:

“ I've always been interested in – and studied – psycholinguistics.” [26, с.14].

«Я завжди цікавився **психолінгвістикою** і вивчав її.» [20, с.10].

Слово – термін *psycholinguistics* є досить типовим для словника перекладача та перекладається шляхом адаптивного транскодування як *психолінгвістика*.

“Specifically **the element of linguistics** that deals with how words affect our mind and emotions; the mental processes of how we use language and the relationship between language and thought.” [26, с.14].

«Зокрема, ту **підгалузь лінгвістики** ,яка досліджує вплив слів на наш розум і емоції.»[20, с.10].

Шляхом модуляції було перекладено термін-словосполучення the elements of linguistics як підгалузь лінгвістики.

“So when we talk about ‘**paralinguistics**’ we’re referring to the elements of speech apart from the words themselves; in other words(!), the non-semantic aspects relating to the spoken word” [26, с.32].

«Тож говорячи про **парамову**, ми маємо на увазі інші елементи мовлення, окрім слів, тобто не-семантичні аспекти, пов’язані зі сказаним словом.» [26, с.34].

Слово-термін *paralinguistics* має термін-відповідник *паралінгвістика*, та у цьому реченні перекладач за допомогою модуляції змінює його на *парамова*.

“And how does he **speak** such good Russian? ” [21].

«І чому він так добре **говорить** російською мовою?» [27].

Термін *to speak the language* має відповідник *говорити/ володіти мовою*.

“James Borg spends part of his working time as a business consultant and coach and also conducts personal development and business skills workshops covering memory improvement, interpersonal communication, **body language** and ‘mind control ” [26, с.7].

«Джеймс Борг працює консультантом та бізнес-тренером, а також проводить семінари з особистісного розвитку та розвитку бізнесових навичок, зокрема покращення пам’яті, вмінь міжособистісного спілкування, **мови тіла** та «контролю мислення» [20, с.7].

Словосполучення-термін *body language* перекладено шляхом калькування як *мова тіла*, але такого перекладу достатньо, адже хоч це й вузькоспеціалізований

термін, що стосується роботи перекладачів та психологів, у сьогоденні відомий і пересічному читачеві.

*“We seem to have the same difficulties: poor or **lazy speaking habits**, disagreements, misunderstandings, apologising, giving praise/accepting it, relaying **criticism** . ”* [26, с.10].

«Схоже ми скрізь стикаємося із тими самими проблемами: брак **навичок висловлювання думки**, суперечки, непорозуміння, невміння правильно перепрошувати, хвалити чи приймати похвалу, **критикувати**...» [20, с.14].

Багатокомпонентний термін *lazy speaking habits* не має точного словникового відповідника і перекладається описовим методом як *брак навичок висловлювання думки*, що є більш зрозумілим для пересічного читача. Також звернемо увагу на слово-термін *criticism* перекладається за допомогою заміни частини мови як *критикувати*.

*“So look at your **speaking habits** and take an objective look at how your talking skills can be improved. ”* [26, с.15].

«Уреши-реши ця мандрівка у світ нових **способів мовлення** виявиться *недаремною*.» [20,с.12].

Термін-словосполучення *speaking habits* перекладається шляхом перестановки компонентів та контекстуальній заміні як *способи мовлення*.

*“Those who understand the power of **the spoken word** and how it affects the hearts and minds of people will have made a conscious decision to develop their speaking skills ”* [26, с.22].

«Ті, хто усвідомив **силу слова** і його здатність впливати на серце і розум людей, свідомо вирішують працювати над покращенням своїх навичок говоріння» [20,с.18].

Професіоналізм *power of the spoken word* перекладається шляхом калькування як *сила слова*.

*“I haven’t set out to do a ‘**painting-by-numbers**’ book on improving your **talk** ”* [26, с.23].

«Я не маю на меті написати **книжку-схему**, якої слід неухильно дотримуватися, аби навчитися краще **говорити**» [20, с.20].

Звернемо увагу на термін *to talk*, що має термін відповідник *говорити*. *Painting-by-numbers' book* означає картину-розмальовку по номерах, та в професійному словнику перекладача ця сполука має дещо інше значення, тож шляхом контекстуальної заміни маємо переклад *книжка-схема*.

“Face-to-face talk is becoming less of an activity due to electronic devices and email” [26, с.23].

«**Розмови віч-на-віч** стали більш рідкісними через електронні засоби зв'язку» [20, с.20].

Термінологічна сполука *face-to-face talk* перекладається за допомогою контекстуальної заміни як *розмови віч-на-віч*.

“Awareness of “turn-taking”: This involves avoiding interrupting or changing the subject before the person has finished their point. ” [26, с.38].

«Дотримання черговості означає, що не можна переривати співрозмовника чи змінювати тему, перш ніж той договорить» [20, с.39].

Термін *turn-taking* не має повного відповідника, а тому перекладається за допомогою модуляції як *дотримання черговості (в розмові)*.

*“Explore the use of alternative **words** and **phrases** and notice the different outcomes ”* [26, с.12].

«Вживайте інші **слова і фрази**, і побачите, що з того вийде.» [20, с.15].

Слово-термін *word* має термін-відповідник *слово*. Термін *phrase* перекладено шляхом адаптивного транскодування як *фраза*.

“You'll often hear metaphorical statements about “the magic of words” [26,с.18].

«Часто можна почути метафоричні вислови про «магію слова»» [20, с.22].

Шляхом калькування перекладено термін *“the magic of words”* як «магія слова». Термін *metaphorical* перекладено за допомогою адаптивного транскодування як *метафоричний*.

*“ Our **body language** displays a lot about what we are feeling, and while often we are able to hide true feelings and discomfort with our facial expressions and other **non-verbal communication**, our eyes invariably reveal the truth ”* [26, с.27].

«Мова тіла чимало говорить про те, що ми відчуваємо, і хоча, контролюючи вираз обличчя та жести, часто вдається приховати справжні емоції й дискомфорт, наші очі все одно неминуче вказують на правду.» [20, с.23].

Термін-словосполучення *body language* перекладається за допомогою калькування як мова тіла. Також слід звернути увагу на термін *non-verbal communication*, що має термін-відповідник невербальна комунікація/спілкування, що включає в себе міміку, жести, пози тощо. Та для простого читача такий термін може бути просто незрозумілим, тож шляхом конкретизації його переклали як жести.

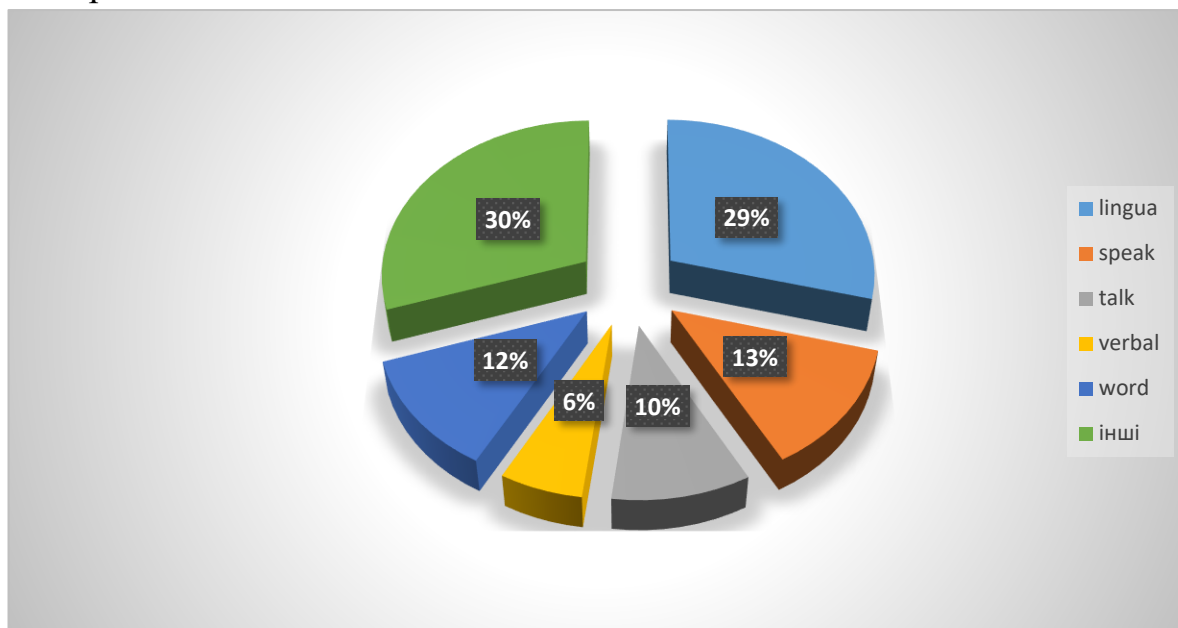
*“We have **to interpret** the message from the sender, paying attention to both the **verbal (the words)** and the **non-verbal aspects of speech** (the way the words are said – known as “**paralanguage**”) – as well as observing their **body language**, if it’s said in person ” [26, с.30].*

*«Ми маємо **інтерпретувати** повідомлення адресанта, звертаючи увагу як на **вербальні (слова)**, так і **невербальні** (спосіб, у який слова сказані, – «**парамову**») **аспекти мовлення**, а також міміку і жести, якщо це особиста розмова)» [20, с.29].*

Слово-термін *to interpret* має значення *перекладати усно*, та у цьому випадку перекладач застосовує прийом адаптивного транскодування. *The verbal* термін-слово, що перекладається адаптивним транскодуванням. Слід звернути увагу на термінологічну сполуку *the aspects of speech* – аспекти мовлення. *Aspects* перекладено шляхом адаптивного транскодування, слово *speech* має термін-відповідник *мовлення*. Термін *paralanguage* має термін-відповідник *парамова*, його не перекладають шляхом описового перекладу, хоч воно є і не досить зрозумілим пересічному читачеві, адже далі у реченні пояснюється значення цього терміну, а тому в описовому метод немає потреби.

У підсумку ми виявили, термінологічні сполуки з якими словами (похідними) переважають. Результати наступні: *lingua* – 29%, *speak* – 13%, *talk* – 10, *verbal* – 6%,

word –12%. Інші слова становлять 30%. Результати можна простежити у круговій діаграмі 3.1.1.

Діаграма 3.1.1 Лексика пов'язана зі специфікою діяльності перекладача

Також лексика професійного спрямування поділяється на терміни та професіоналізми. Перекладач має бути досвідченим у сфері певного професійного спрямування, адже без цього знання переклад вийде не точним та кострубатим. У творі Джеймса Борга «Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування» та романі Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» переважають саме терміни перекладацького спрямування, яким із легкістю можна підібрати відповідник у мові перекладу. Такі відповідники можна відшукати у словниках та довідниках. Наприклад:

*“ With a display of solid erudition, Mikhail Alexandrovich informed the poet that incidentally, the passage in Chapter 44 of the fifteenth book of Tacitus' **Annals**, where he describes the execution of Jesus, was nothing but **a later forgery**” [27].*

*« Виказуючи поважну ерудицію, Михайло Олександрович повідомив поета, між іншим, і про те, що відповідне місце в п'ятнадцятій книзі, в розділі 44-му славетних Тацитових «**Анналів**», де йдеться про страту Ісуса, — не що інше, як пізніший фальсифікаторський додаток» [21].*

Словосполучення-термін *a later forgery* має термін-відповідник фальсифікаторський додаток. Також звернемо увагу на термін *annals* – аннали, перекладено шляхом адаптивного транскодування.

“ *With this the foreigner pulled the previous day's **issue** of The Literary Gazette out of his pocket and Ivan Nikolayich saw his own picture on the front page above some of his own **verse**.* ” [27].

« *Тут чужоземець дістав з кишені вчорашній **номер** "Літературної газети", де Іван Миколайович побачив на першій же сторінці своє зображення, а під ним свої власні **вірші***» [21].

Термін-слово *verse* не викликає жодних труднощів при перекладі, бо має термін-відповідник *вірш*. Також звернемо увагу на термін-слово *issue* шляхом модуляції перекладається як *номер газети*.

“ *Apparently your National Library has unearthed some original **manuscripts** of the ninth-century necromancer Herbert Aurilachs*” [27].

« *Тут у державній бібліотеці виявлено **рукописи** — оригінали чорнокнижника Герберта Аврилакського, десятого сторіччя*» [21].

Слово-термін *manuscript* має термін-відповідник *рукопис*, утворений шляхом калькування.

“ *Words are stimuli – therefore they provoke a reaction or **response*** ” [26,с.46].

«*Слова є стимулами – вони викликають реакцію чи **відповідь***» [20,с.50].

Термін-слово *a response* перекладається за допомогою відповідника – *відповідь*.

“ ***Pace** – the speed at which you speak has a big effect on your clarity but also on how your voice sounds*” [26, с.35].

«***Темп** – це швидкість, з якою ви говорите*» [20, с.33].

Слово-термін *pace* має термін-відповідник *темп мовлення*.

“ ***Pitch** is also important*” [26, с.34].

«***Висота** також важлива*» [20, с.33].

Термін-слово *pitch* має повний термін-відповідник *висота голосу*.

Також існують терміни та термінологічні сполуки, що не мають повного відповідника в мові перекладу, а тому застосовуються різні прийоми для їх перекладу. Наприклад:

*“ I became interested in it at an early age and it taught me about the ‘power of suggestion’ – how important words were in creating the illusion of **bending reality** ”* [26, с.22].

*«Я зацікавився нею ще в дитинстві, і вона розкрила мені «здатність до навіювання» – те, як реальність може «**прогинатися**» під впливом слів»* [20, с.24].

Термін *a bending reality* не має повного відповідника, тож переклад утворено шляхом калькування реальність може «**прогинатися**».

*“Also, my thanks to **the preview titles editor**, Caroline Sanderson who picked this book as a ‘personal favourite’ and featured it as her ‘Editor’s Choice’ in the magazine ”* [26, с.7].

«Також я вдячний Керолайн Сандерсон, котра обрала цю книжку як «персональний вибір» і внесла її до рубрики «Вибір редактора» у своєму журналі» [20,с.9].

The preview titles editor– це різновид редактора-коректора, що не має повного професійного відповідника в мові перекладу. Тож щоб уникнути громіздкого пояснення, перекладач застосовує прийом упущення.

*“You see”, Ivan, said Berlioz, “you have written a marvellously **satirical description** of the birth of Jesus, the son of God, but the whole joke lies in the fact that there had already been a whole series of sons of God before Jesus, such as the Phoenician Adonis, the Phrygian Attis, the Persian Mithras”* [27].

*«Ти, Іване, – вів далі Берліоз, – дуже добре і **сатирично змалював**, наприклад, народження Ісуса, Сина Божого, та тільки сіль у тім, що перед Ісусом ще народилася ціла низка синів божих, як от, скажімо, фінікійський Адоніс, фрігійський Аттіс, перський Мітра.»* [21].

Термін *satirical description* не має повного відповідника, тож *satirical* перекладено за допомогою адаптивного транскодування як сатирично, а *description* методом модуляції як змальовувати.

Також слід звернути увагу на те, що терміни також поділяються між собою на терміни-слова, терміни-словосполучення та багатокomпонентні терміни. Почнемо з найбільш уживаної групи, термінів-слів. Наприклад:

“ *Reaching the shade of the budding lime trees, **the two writers** went straight to a gaily-painted kiosk labelled “Beer and Minerals”* ” [27].

«Втрапивши в тінь ледь зазелених лип, **письменники** найперше кинулися до строкато розмальованої ятки з написом «Пиво і води»» [21].

Слід звернути увагу на термін-слово *writer* – *письменник*. Труднощів при перекладі не викликає, але нас більше цікавить те, що в попередньому реченні один із героїв був поетом, а інший – редактором. Ці професії потрібно розрізняти, але у художній літературі не потрібно кожне речення нагромаджувати додатковими термінами з поясненнями, тож все узагальнили до «письменники».

“ *There’s a well-known **paradigm** that illustrates this **point*** ” [26,с.46].

«Ось жартівлива **парадигма**, яка ілюструє цю **тезу**» [20,с.50].

Термін-слово *paradigm* – *парадигма* перекладено шляхом адаптивного транскодування. Також слід звернути увагу на слово *point*, що у перекладі шляхом контекстуальної заміни стало терміном *теза*.

“ *The receiver (or listener) also has a tough task when you think about it* ” [26,с.30].

«Адресант (чи слухач) теж має докласти чимало зусиль» [20, с.28].

Термін-слово *the receiver* перекладається відповідником *адресант*. Також термін-слово *the listener* має відповідник *слухач*.

Тепер розглянемо терміни-словосполучення, що пов’язані з діяльністю перекладача. Наприклад:

“ *That breaks down **the listening process*** ” [26, с.30].

«Це перешкоджає **процесу сприйняття**» [20, с.28].

Шляхом контекстуальної заміни перекладено термін-словосполучення the listening process як *процес сприйняття*.

*“Thanks as always to the Pearson **publishing team** ”* [26,с.8].

«Як завжди, дякую команді видавництва «Пірсон»» [20, с.9].

Термін-словосполучення *publishing team* перекладається шляхом перестановки слів як *команда видавництва*.

*“Excuse me, please,” said the stranger with **a foreign accent**, although in correct Russian”* [27].

«Даруйте мені, будь ласка, — заговорив приходець з чужинецькою вимовою, хоч і не калічаючи слів» [21].

Термін-словосполучення *a foreign accent* переклався за допомогою модуляції як *чужинецькою вимовою*, задля уникнення термінологічного навантаження у художньому тексті.

Також є багатокomпонентні терміни, хоч ця група є менш чисельною, та викликає чимало труднощів при перекладі, адже не завжди легко можна знайти прямий відповідник. Наприклад:

*“Is it any wonder that so much conflict and tension occurs in everyday speech when **emotionally charged words** are thrown around like confetti? ”* [26, с.48].

*«Чи ж дивно, що так багато конфліктів і напруження виникає в повсякденному спілкуванні, коли люди кидаються **емоційно забарвленими словами**, немов конфеті?»* [20, с.53].

Багатокomпонентний термін *emotionally charged words* перекладено шляхом контекстуальної заміни як *емоційно забарвлені слова*. Також звернемо увагу на термін-словосполучення *everyday speech* перекладається за допомогою прийому калькування як *повсякденне спілкування*.

*“When you ask people to recall an enjoyable or **productive conversation** from their personal or working life you’ll invariably come across **the same rapport-building elements** ”* [26, с.38].

«Коли попросити будь-яку людину пригадати приємну чи корисну розмову з її робочого чи особистого життя, то там завжди будуть ознаки збалансованості.» [20, с.38].

За допомогою модуляції термін-словосполучення *productive conversation* перекладено як *корисна розмова*. Також слід звернути увагу на багатокomпонентний термін *the rapport-building elements*, що перекладається за допомогою контекстуальної заміни як *ознаки збалансованості*.

“A special mention to Laura – **Senior Project Editor** – one of the last links in the chain after the manuscript is handed over for copyediting ” [26, с.7].

«Окрема подяка Лорі – **старшій редакторці проекту**, одній із заключних ланок після того, як рукопис надано до видавництва» [20, с.9].

Багатокomпонентний термін *Senior Project Editor* перекладається за допомогою перестановки слів як *старшій редакторці проекту*.

Крім термінів у професійному словнику перекладача існують ще й професіоналізми, що є неофіційними заміниками термінів. З їх перекладом інколи виникають проблеми, адже їх не вносять до словників, а тому немає чіткого професіоналізму-відповідника до поданого слова. Наприклад:

“I confess to a certain amount of unintended **eavesdropping** on people’s conversations, which has also been extremely helpful ” [26,с.15].

«Мушу зізнатися, що часом я ненавмисне **«підслуховував»** розмови інших людей, і це було дуже корисно» [20,с.12].

Шляхом модуляції професіоналізм *eavesdropping* перекладено як *підслуховував*.

“These include paying full attention with appropriate **eye contact** and “**listening with the eyes**”– the eyes are the most expressive part of our face and we can signal interest and pleasure with our eye movements ” [26, с.38].

«Потрібно встановити із співрозмовником **зоровий контакт** і «**слухати очима**»: очі є найбільш виразною частиною обличчя і їхніми рухами можна показати, що нам цікаво і приємно слухати.» [20, с.39].

Професіоналізм *“listening with the eyes”* – «слухати очима» перекладається за допомогою калькування. Те ж саме відбувається і з словосполученням-терміном *eye contact* – зоровий контакт.

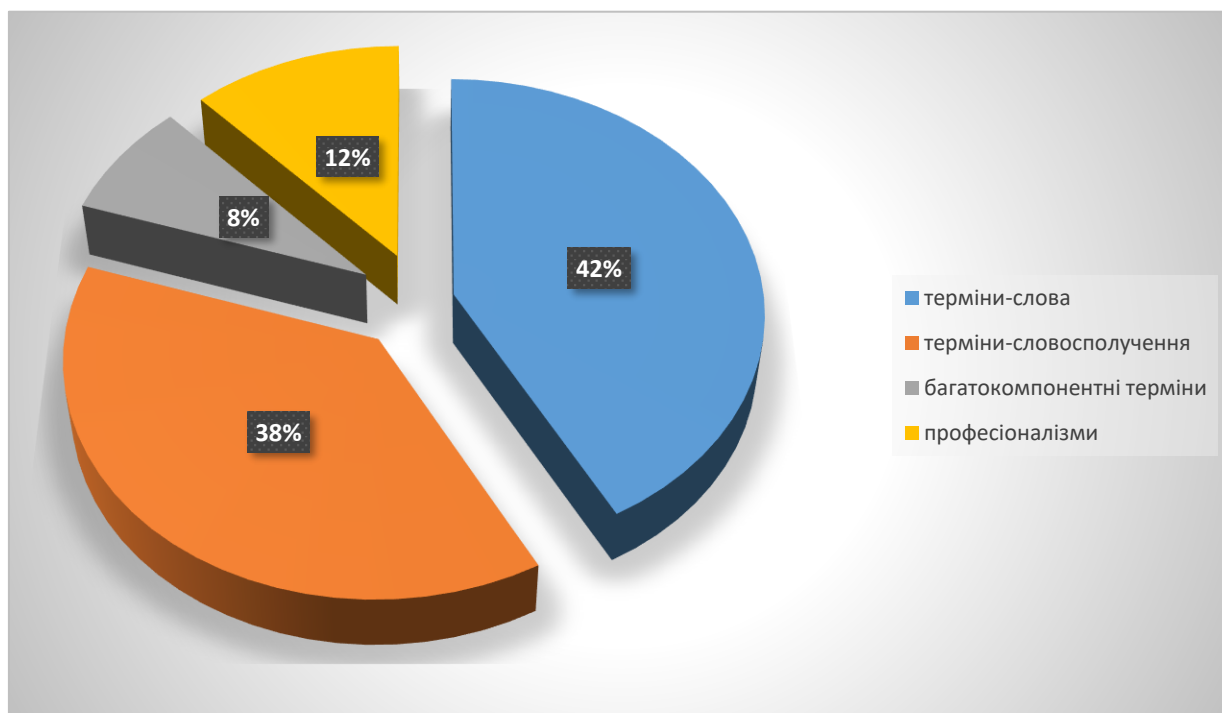
*“Vocal experts point out that few emotions can escape **“leakage”** from the voice”* [26,с.35].

«Дослідники мовлення стверджують, що емоції майже неможливо приховати так, щоб голос їх не виказав» [20, с.34].

Професіоналізм *leakage* не має відповідника, а тому перекладається описовим методом. Термін-словосполучення *the vocal experts* перекладено за допомогою перестановки слів та модуляції як *дослідники мовлення*.

Нижче наведено кругову діаграму 3.1.1.2 терміни та професіоналізми, за допомогою якою можна чітко простежити співвідношення термінів і професіоналізмів, та який тип термінів переважає.

За результатами діаграми виявилось, що найбільш уживаними є терміни-слова 42%, терміни-словосполучення вживаються майже з такою ж частотою 38%, багатоконпонентні терміни вживаються значно менше лише 8%. Професіоналізмів – 12 %.

Діаграма 3.1.1.2 Терміни та професіоналізми

3.1.2 Способи перекладу лексичних одиниць

Терміни та професіоналізми перекладаються у різні способи: транскодування (транскрипція, транслітерація, змішане, адаптивне), модуляція, генералізація, конкретизація, додавання, упущення, заміна слова однієї частини мови на словом іншої частини мови, перестановка порядку слів, калькування. Почнемо з прийому транскодування:

*“The first items of information are processed in working memory and so have a good chance of being transferred to **semantic** memory ”* [26, с.44].

«Перша частина інформації обробляється оперативною пам'яттю і таким чином з високою вірогідністю потрапить до **семантичної** пам'яті» [20, с.46].

Термін-словосполучення *semantic memory* за допомогою адаптивного транскодування стає семантичною пам'яттю, а *working memory* перекладається шляхом модуляції як *оперативна пам'ять*.

*“This can happen in certain circumstances – when it’s called for – but generally the **rhythm of an interaction** involves both sides being aware of when to speak and when to listen ”* [26, с.38].

«Це може бути доречно за певних обставин –коли ситуація цього потребує, – але зазвичай **ритм розмови** передбачає, що обидва співрозмовники відчують, коли час говорити, а коли слухати» [20, с.38].

Термінологічна сполука *the rhythm of an interaction* перекладається наступним чином: *rhythm* шляхом змішаного транскодування як *ритм*, а *interaction* шляхом контекстуальної заміни як *розмова*.

*“People who **speak in monotone** are boring”* [26, с.35].

«**Монотонне** мовлення звучить скучно» [20, с.33].

Шляхом перестановки елементів та заміни частини мови словосполучення *to speak in monotone* перекладається як *монотонне мовлення*. Саме ж слово-термін *monotone* зазнає змішаного транскодування.

*“**Intonation** – the way you choose to use **melody** in your speech”* [26, с.35].

«**Інтонація** – це **мелодія**, яку ви обираєте для своїх слів» [20, с.33].

У цьому реченні можна простежити як професіоналізм *melody*, так і його термін-відповідник *intonation*— обидва мають переклад *інтонація*, але щоб тут для пояснення була різниця між ними, професіоналізм шляхом адаптивного транскодування перекладають як *мелодія*.

*“This **interpreting** is fraught with difficulty, as words and non-verbal behaviour mean different things to different people”* [26, с.30].

*«Процес **інтерпретації** супроводжується труднощами, адже слова і невербальні засоби сприймаються різними людьми по різному»* [26, с.29].

У поданому реченні слово-термін *interpreting* перекладається як *інтерпретація*, шляхом адаптивного транскодування.

*“How often do we come across the term “**eye contact**” and its importance?”* [26, с.23].

*«Як часто ми натрапляємо на термін « **зоровий контакт**» і згадуємо про його важливість»* [20, с.20].

Термін *an eye contact* має повний термін-відповідник *зоровий контакт*. Утворений він шляхом заміни частини мови *зоровий*, та транслітерацією *контакт*.

Також досить поширеним під час перекладу є прийом калькування. Наприклад:

*“James is the author of the ‘trilogy’ comprising the Number 1 international bestseller Persuasion, the award-winning Body Language and **Power Mind** ”* [26, с.7].

*«Джеймс – автор трилогії, яка містить міжнародний бестселер «Переконання» та книжки, що отримали чисельні премії: «Мова тіла» і «**Сила розуму**»»* [20, с.8].

Словосполучення-термін *Power Mind* переклали шляхом калькування як *сила розуму*. Такого перекладу достатньо для розуміння тексту для звичайного читача.

*“The primacy effect causes better memory of the first items in a list due to increased rehearsal and commitment to **long-term memory**”* [26, с.42].

*«Ефект первинності – тим, що ми вже подумки перетворюємо першу інформацію більше разів і вона потрапляє до **довготривалої пам’яті**»* [20, с.44].

Термін *long-term memory* перекладено за допомогою калькування як *довготривала пам'ять*.

“Lower pitches give the impression of being more masculine, authoritative and confident, while higher pitches are associated with being more feminine, caring and friendly” [26, с.35].

«Низький голос справляє враження більш мужнього, владного і впевненого, натомість високий асоціюється з жіночністю, турботливістю і привітністю.» [20, с.33].

Терміни *lower and higher pitch* перекладені шляхом калькування як *високий та низький голос*.

Також чимало термінів та професіоналізмів зазнають лексико-граматичних перетворень, які ми розглянемо більш детально в підрозділі 3.1.3

3.1.3 Лексичні та граматичні перетворення

Слід розпочати наш аналіз з лексичних трансформацій, а саме з прийому конкретизації:

“ This could be that one person is doing all the talking while the other person assumes, almost totally, the listening role ” [26, с.38].

«Скажімо, коли один співрозмовник майже весь час говорить, а другий майже весь час виконує роль слухача» [20, с.38].

Словосполучення-термін *the listening role* перекладено шляхом перестановки слів як *роль слухача*. Слід звернути увагу на випадок конкретизації коли слово *person* переклалося не як особа, а як *співрозмовник*.

“Our body language displays a lot about what we are feeling, and while often we are able to hide true feelings and discomfort with our facial expressions and other non-verbal communication, our eyes invariably reveal the truth” [26,с.27].

«Мова тіла чимало говорить про те, що ми відчуваємо, і хоча, контролюючи вираз обличчя та жести, часто вдається приховати справжні емоції й дискомфорт, наші очі все одно неминуче вказують на правду» [20, с.23].

Варто також звернути увагу на термін *non-verbal communication*, що має термін-відповідник невербальна комунікація/спілкування, що включає в себе міміку, жести, пози тощо. Та для простого читача такий термін може бути просто незрозумілим, тож шляхом конкретизації його переклали як *жести*.

Тепер розглянемо більш детально прийоми контекстуальної заміни та модуляції.

*“I never think in **straight lines**”* [26, с.23].

*«Я ніколи не заганняю себе у **вузькі рамки**»* [20, с.20].

Термін *lines* у професійному словнику перекладача має значення *цитата*, та у запропонованому варіанті він перекладається шляхом контекстуальної заміни як *рамки*.

*“The **mental processes** of how we use language and the relationship between language and thought”* [26, с.14].

*«**Ментальні основи** того, як ми використовуємо мову, і зв'язок між мовою і мисленням»* [20, с.10].

Словосполучення-термін *the mental processes* перекладено застосуванням одразу 2 прийомів *ментальний* – адаптивне транскодування, *основи* – контекстуальна заміна.

*“A hundred per cent!” – affirmed the poet, who loved to use pretentious **numerical expressions**”* [27].

*«На всі сто! – підтвердив той, полюбляючи штуковані та **фігуральні вислови**»* [21].

Термін *numerical expressions* перекладається шляхом контекстуальної заміни як *фігуральні вислови*.

*“Afterwards, when it was frankly too late, various bodies collected their **data** and issued descriptions of this man”* [27].

*«Згодом, коли, чесно кажучи, було вже запізно, різні установи подали свої **звідомлення з описом** цього чоловіка»* [21].

Шляхом модуляції термін *data* перекладено як *звідомлення*, обрано саме такий, дещо застарілий, відповідник для кращого опису того часу, у якому відбуваються події. Також термін-словосполучення *issued descriptions* перекладено шляхом упущення як *описи*.

“*The fact was that the editor had **commissioned the poet to write** a long anti-religious poem for one of the regular issues of his magazine*” [27].

«Річ у тім, що редактор **замовив** поетові для чергового числа журналу велику антирелігійну поему» [21].

У термінологічному словнику перекладача досить часто зустрічається термінологічна сполука *to commission smb to write smth*, що означає доручити комусь виконання перекладу/написання статті. Шляхом модуляції вона переклалася як *замовити*, для уникнення зайвого навантаження.

“*After drinking it the **two writers** immediately began to hiccup*” [27].

«Напившись, **літератори** відразу ж запікали, розплатилися й посідали на лаві обличчям до ставка і спиною до Бронної» [21].

Звернемо знову увагу на термін *writer* – *письменник*, та для уникнення повтору перекладач шляхом модуляції добирає влучний синонім *літератори*.

“*The first was none other than Mikhail Alexandrovich Berlioz, **editor of a highbrow literary magazine** and chairman of the management cofnmittee of one of the biggest Moscow literary clubs, known by its abbreviation as massolit; his young companion was the poet Ivan Nikolayich Poniryov who **wrote under the pseudonym** of Bezdomny*” [27].

«Перший був не хто інший, як Михайло Олександрович Берліоз, **редактор товстого художнього журналу** і голова правління однієї з найбільших московських літературних асоціацій, скорочено званої МАСОЛІТ, а молодий супутник його — поет Іван Миколайович Понир'єв, що **писав під псевдонімом** Бездомний» [21].

Термін-слово *editor* має термін-відповідник *редактор*. Існує чимало різновидів редакторів, та автор не вважає за потрібне наголосити, який це саме тип редактора, адже для художньої літератури це не є настільки важливим, та й до того ж зробить додаткове термінологічне навантаження, що не є бажаним. Професіоналізм *a*

highbrow literary magazine не має повного відповідника, тож перекладається шляхом контекстуальної заміни як *товстий художній журнал*. Термін-словосполучення *literary clubs* за допомогою модуляції перекладається як *літературні асоціації*. Також слід звернути увагу на термінологічну сполуку *to write under the pseudonym*. Чимало письменників та перекладачів застосовують цей прийом з метою нерозголошення своєї особистості. *Pseudonym* перекладається за допомогою адаптивного транскодування як *псевдонім*.

Тепер час більш детально розглянути граматичні трансформації. Почнемо з прийому перестановки порядку слів.

“*He appears on BBC radio and contributes to national newspapers and magazines on the subject of consumer affairs, body language and **business and communication skills***” [26, с. 6].

«Він виступає на радіо Бі-Бі-Сі та пише для національних газет і журналів статті на теми обслуговування споживачів, мови тіла та **навичок спілкування в бізнесі**» [20, с. 8].

Business and communication skills – багатокомпонентний термін, що має переклад: ділові та комунікативні навички, та перекладач вирішив шляхом перестановки порядку слів та заміни частини мови перекласти його як: *навичок спілкування в бізнесі*, адже так пересічному читачеві буде зрозуміліше.

“*If you were raised in a family where talking was like **debating**, then your **linguistic style** may be different to someone who grew up in an atmosphere where talk was more about describing experiences, etc*” [26, с. 46].

«Якщо ви зросли в родині, де розмови нагадували **дебати**, то ваш **стиль мовлення**, мабуть, відрізняється від стилю того, хто виріс у середовищі, де розмови більше використовувалися для передавання досвіду тощо» [20, с. 50].

Термін *debating* перекладається шляхом адаптивного транскодування як *дебати*. Також звернемо увагу на термін-словосполучення *linguistic style*, що шляхом перестановки слів та контекстуальної заміни перекладається як *стиль мовлення*.

“ *We remember second best the information that comes last – **the recency effect*** ” [26, с.42].

«Другою в цьому списку йде інформація, яку ми почули останньою, – це вже **ефект новизни**» [20, с.44].

Термін-словосполучення *the recency effect* перекладається шляхом перестановки слів як *ефект новизни*.

“ *Put simply, **the primacy effect** states that we remember best the first item of information that’s presented to us* ” [26, с.42].

«Просто кажучи: **ефект первинності** означає, що ми краще запам’ятовуємо інформацію, яку повідомляють нам першою» [20, с.44].

Термін-словосполучення *the primacy effect* перекладається шляхом перестановки слів як *ефект первинності*.

Тепер розглянемо приклади заміни частини мови під час перекладу.

“***The sender (or speaker)** has the job of “**encoding**” a message to contain the right words, said in the right way to make the meaning clear*” [26, с.30].

«**Адресант (чи мовець)** повинен «закодувати» повідомлення правильними словами, сказаними з правильною інтонацією таким чином, щоб значення стало зрозумілим» [20,с.30].

Термін *the speaker* має термін-відповідник *мовець*, що є зрозумілим читачеві. Термін-слово *encoding* шляхом зміни частини мови перекладається як *закодувати*. Також у реченні застосовується *прийом додавання (інтонація)*, щоб пояснити читачеві що саме означає *to say in the right way*.

“*I’ve **cross-referred chapters** where appropriate, to elaborate on a point*” [26, с.15].

«Я дав **перехресні посилання** між розділами, де це потрібно, щоб пояснити певні питання докладніше» [20, с.12].

Словосполучення-термін *cross-referred* перекладається шляхом заміни частини мови як *перехресні посилання*.

Також слід звернути увагу на прийоми додавання та упуцнення:

*“ More children are presenting with serious difficulties when it comes to **speech and language** ” [26, с.27].*

*«Багато дітей мають серйозні складнощі з **мовленням**» [20, с.24].*

Слід розмежовувати поняття мови і мовлення (*speech and language*), та через те, що читачеві важко збагнути всі тонкощі цих термінів, перекладач застосовує прийом упуцнення.

*“ Think of **the range of words** people use when they’re in conversation with you ” [26, с.38].*

«Поміркуйте про ті, які вживають люди в розмовах із вами» [20, с.38].

Термінологічна сполука *the range of words* упуцнена в реченні з метою уникнення повторів.

*“ Bezdomny had drawn **the chief figure** in his poem, Jesus, in very black colours, yet in the editor's opinion the whole poem had to be written again ” [27].*

*«Окреслив Бездомний **головну дієву особу** своєї поеми, тобто Ісуса, дуже чорними барвами, а проте всю поему треба було, на думку редактора, писати наново» [21].*

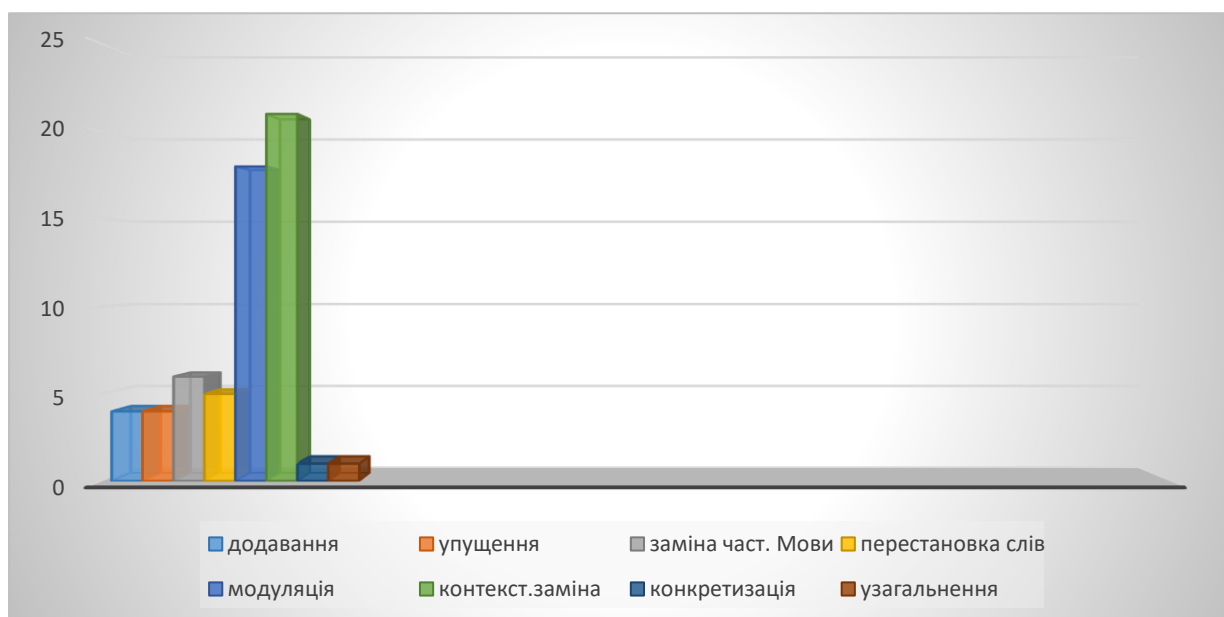
Шляхом додавання перекладено термін *the chief figure* як головна дійова особа.

“ Encouragers: In order to show respect and that we are actually listening, we should use certain words at appropriate times ” [26, с.38].

«Вербальне заохочення. Для того щоб показати, що ми поважаємо і справді слухаємо людину, потрібно вчасно використовувати доречні слова» [20, с.38].

Слово-термін *encourages* перекладено шляхом додавання як вербальні заохочення.

У гістограмі 3.1.3 можна простежити, який тип перетворень переважає. Найбільш часто при перекладі термінів та професіоналізмів застосовується контекстуальна заміна – 21%, на другому місці модуляція – 18%, досить часто застосовують заміна частини мови – 9%, перестановку слів застосовують у 6%, додавання і упуцнення застосовуються з однаковою частотою – 4%, найменше застосовується конкретизація та узагальнення – 1%.

Гістограма 3.1.3. Лексичні та граматичні перетворення

3.2. Відтворення ситуацій контекстуально пов'язаних із процесом перекладу на письмі

Михайло Булгаков у своєму романі «Майстер і Маргарита» досить чітко змалював ситуацію притаманну перекладачам, до того ж описав момент, на який слід звернути увагу, аби не припуститися помилок. Тож розберемо її поступово.

По-перше, перекладач може працювати за сумісництвом не лише над перекладами, а й над редагуванням статей, чи, навіть, бути поетом або письменником. Такими і були наші герої Михайло Олександрович Берліоз, редактор художнього журналу і голова правління однієї з найбільших московських літературних асоціацій, скорочено званої МАСОЛІТ та його молодий супутник — поет Іван Миколайович Понир'єв, що писав під псевдонімом Бездомний.

А, по-друге, деколи думки щодо правильності викладу тексту можуть дещо різнитися, що є цілком природнім. Адже кожен перекладач – індивідуальність, тож може бачити один і той самий текст по різному, а вже як справа доходить до історичних текстів і поготів, адже немає більш спірної науки ніж історія. Ось і в нашому романі у перекладачів-літераторів зайшла мова про Ісуса Христа. Річ у тім, що редактор замовив поетові для чергового числа журналу велику антирелігійну поему. А ви ж самі розумієте, скільки матеріалу та скількома мовами потрібно прочитати, перш ніж правильно викласти рідною мовою матеріал, ще й у формі

поєми. Цю поему Іван Миколайович скомпонував, і за дуже стислий термін, але, на жаль, редактора нею анітрохи не вдовольнив, адже Бездомний описав головну дієву особу своєї поеми, тобто Ісуса, дуже чорними барвами, а через те всю поему треба було, на думку редактора, писати заново. Тож редактор вирішив прочитати поетові неначе лекцію про Ісуса, з метою окреслити основну помилку поета. Берліоз хотів довести поетові, що сенс не в тому, яким був Ісус, лихим чи добрим, а в тому, що Ісуса цього, як особи, зовсім ніколи не існувало на світі, і всі розповіді про нього — прості вигадки. Також слід зазначити, що редактор був людиною освіченою і дуже вміло посилавсь на істориків [21].

Тож, що ми маємо зрозуміти з цієї коротенької ситуації? У кожного перекладача-літератора може бути свій погляд на переклад, але якщо ви працюєте на певне літературне видавництво, а не на себе, то маєте певні зобов'язання, а тому у випадку, якщо редактору не сподобається готовий продукт, вам доведеться його переписувати. І ще, не цурайтесь просити допомоги, особливо у більш досвідчених колег, що можуть добре розумітись на темі вашої роботи, це ні в якому випадку не принижує вашу гідність, «я не можу сам перекласти», а навпаки показує, що ви зацікавлені у розвитку і прагнете вдосконалити свої знання та навички з перекладу та написання.

РОЗДІЛ 4

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ОДИНИЦЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СПЕЦИФІКОЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У КІНОФІЛЬМАХ

4.1. Переклад лексичних одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у кінофільмах.

Для практичної частини нашого дослідження ми обрали фільми: «Перекладачка» Сінді Поллак, «Термінал» Стівен Спілберг, «Труднощі перекладу» Софія Коппола та «Перекладачі» Режис Ройнсар, що є творами масової культури та насичені лексикою, релевантною для нашого дослідження. За допомогою методу суцільної вибірки ми виокремили лексичні одиниці, релевантні для нашого подальшого дослідження. Для детального аналізу ми обрали сто речень, насичених лексикою, пов'язаною із специфікою діяльності перекладача, та угрупували їх за певними ознаками.

4.1.1 Розподіл лексичних одиниць у ядерній матриці процесу «Переклад».

Лексика професійного спрямування поділяється на терміни та професіоналізми. Перекладач має бути досвідченим у сфері лексичних одиниць, пов'язаних із його професійною діяльністю. Але для кінофільмів мало бути лише обізнаним в лексиці професійної сфери, а й вміти вміло замінити важкі для сприйняття терміни, на простий відповідник, ще й вписуючись при цьому у таймінг репліки. А це є досить складним завданням. На відміну від книжок, кінофільми, які ми розглядаємо у рамках нашої дипломної роботи, насичені легшою термінологією, адже читаючи книжку, пересічний читач зможе звернутися до довідкової літератури, щоб перевірити значення незнайомого слова, з фільмом же такої змоги не буде. Тож терміни та професіоналізми навіть в оригіналі мають бути найпростішими, а в перекладі і поготів. Тож звернемо увагу на такі прості терміни:

*“ Why didn't you **report** this last night?” [29].*

*«Чому ви не **розказали** про це учора?» [23].*

Report – слово-термін, що означає відзвітувати, та перекладач вирішив замінити його на менш офіційне – *розказати*.

“*Word for word*” [29].

«Слово в слово» [23].

Word for word або *literal translation* – важлива термінологія для перекладача, цей термін означає *Буквальний* або *Дослівний переклад*, та щоб не заглиблюватись у такі тонкощі, не зрозумілі для пересічного глядача, перекладач перекладає це як *слово в слово*.

“*Tell me about **the interpreter***” [29].

«Розкажіть мені, будь ласка, про **перекладача**» [23].

The interpreter – термін слово, що має переклад *тлумач*. Та пересічному глядачеві не знайомі такі тонкощі та відмінності між *translator/ interpreter* тож перекладач шляхом генералізації перекладає його як *перекладач*.

“*But I understand that you **speak a little English***” [31].

«Я так розумію, Ви трохи **говорите англійською**» [25].

Термін *to speak the language* має прямий відповідник *розмовляти мовою*.

“*This is my work tool. I need to **record***” [30].

«Це мій робочий інструмент, я себе **записую**» [24].

Слово-термін *to record* має прямий відповідник *записувати*.

Тож вище були наведені приклади легких термінів, що стосуються діяльності перекладача. З ними немає ніяких труднощів при перекладі, до того ж вони – зрозумілі кожному глядачеві. А тепер візьмемо дещо складніші терміни, що потребують певних перетворень та замін, адже не будуть такими ж зрозумілими кожному. Наприклад:

“*Excuse me... The course of **literature and comparative studies**, it's here?*” [30].

«Пробачте, а лекції з **порівняльної літератури** тут читають?» [24].

Словосполучення *comparative studies* має слово-термін-відповідник *компаративістика*. Але при перекладі застосували описовий метод та отримали переклад *порівняльна література*.

“I have just finished **the last dot** of *Dedalus*” [30].

«Я щойно дописав **останню фразу** «Дедала»» [24].

Термін-словосполучення *the last dot* перекладається методом контекстуальної заміни як *останню фразу*.

“Who is **the dominant narrator** of *the trilogy*?” [30].

«Чие **сприйняття домінує** у трилогії?» [24].

The dominant narrator – шляхом заміни порядку слів та контекстуальній заміні перекладається як *сприйняття домінує*. Термін *a trilogy* перекладається шляхом адаптивного транскодування як *трилогія*.

“Worked **the interpreter’s lounge** the day the mask showed up” [29].

«Того дня він прибирав у **службових приміщеннях перекладачів**» [23].

Словосполучення-термін *interpreter’s lounge* за допомогою контекстуальної заміни переклали як *службове приміщення перекладачів*.

“–**Levels**, please” [29].

«– **Рівні**, будь ласка» [23].

Слово-термін *levels* у перекладацькому світі означає *перевірку гучності динаміків в кабінці перекладача*, та перекладач не застосував описовий метод, адже під час перекладу репліки у фільмі слід враховувати довжину репліки оригіналу, тож переклали його калькуванням рівні. У цьому випадку такого перекладу достатньо, адже за допомогою картинки на екрані, зрозуміло, що відбувається.

Також слід звернути увагу на те, що терміни також поділяються між собою на терміни-слова, терміни-словосполучення та багатокомпонентні терміни. Почнемо з найбільш уживаної групи, термінів-слів. Наприклад:

“– Are you at **the mission**? ” [29].

«– Ви в **посольстві**?» [23].

The mission – слово-термін, що зазнає контекстуальної заміни, та перекладається не як місія, а як *посольство*.

“– I’m an **interpreter** at the UN” [29].

«– Я **перекладач** в ООН» [23].

An interpreter – слово-термін, що перекладається як тлумач. Шляхом генералізації цей термін перекладається як *перекладач*, для кращого розуміння глядачів.

“– *Just a belief that words and **compassion** are the better way*” [29].

«–*Лише з вірою, що слова і **розуміння** – це краща зброя*» [23].

Термін *a compassion* зазнає контекстуальної заміни, та перекладається не як співчуття, а саме *розуміння* (змісту).

“*He’s a national security risk, according to my **interpretation** of Section 2.12*” [31].

«–*Таким чином він становить небезпеку для Сполучених Штатів*» [25].

Застосовано описовий метод та упущено слово-термін *interpretation*, це зроблено з метою збереження довжини репліки та покращення розуміння сказаного для пересічних глядачів.

“– *Declaration of his fierce fight of defending his authors against **piracy***” [30].

«–*Він голосно і впевнено стверджує, що захистить своїх авторів від **піратів** забудь-яку ціну*» [24].

Слово-термін *piracy* має відповідник – *порушення авторського права*, та при перекладі для збереження довжини репліки його переклали шляхом заміни членів речення як *пірати*.

Тепер розглянемо терміни-словосполучення, що пов’язані з діяльністю перекладача. Наприклад:

“– *In the evening I will **collect the sheets** and I’ll bring you the next 20 pages tomorrow, if necessary*” [30].

«–*Ввечері я **заберу матеріал**, а завтра вранці принесу знову плюс ще двадцять сторінок, якщо встигнете і так далі*» [24].

Термін-словосполучення *to collect the sheets* переклалося за допомогою модуляції як *збирати матеріал*.

“– *And also a clear **political message***” [30].

«–*Водночас це і **політичний крок***» [24].

Термін-словосполучення *a political message* було перекладено шляхом контекстуальної заміни як *політичний крок*, а не повідомлення.

“– *The simultaneous translation* will begin in December and the novel would be available in all good bookstores in March” [30].

«– **Одночасний переклад** почнеться в грудні, а вже у березні роман з’явиться у всіх пристойних книгарнях» [24].

Словосполучення-термін *a simultaneous translation* є одним із основних в арсеналі перекладача та перекладається як *синхронний переклад*, та щоб краще зрозуміти, у фільмі цей термін шляхом модуляції стає *одночасним перекладом*.

“– *I believe I may have a previous commitment*” [28].

«– **Якась попередня домовленість**» [22].

A previous commitment – термін-словосполучення, що має прямий відповідник: *попередня домовленість*.

“– *She says whispers don’t have a recognizable pitch*” [29].

«– *Вона каже, що шепіт не має характерних властивостей голосу*» [23].

Словосполучення-термін *a recognizable pitch* не має прямого відповідника у мові перекладу, тож описовим методом переклалося як *характерні властивості голосу*.

Також є багатокомпонентні терміни, хоч ця група є найменш чисельною, та викликає чимало труднощів при перекладі, адже не завжди легко можна знайти прямий відповідник, перекласти більш простими словами, для розуміння глядачів та ще й дотриматись таймінгу репліки. Наприклад:

“– *We’re with Foreign Dignitary Protection*” [29].

«–*Ми зі Служби Захисту Дипломатичних Представників*» [23].

Foreign Dignitary Protection багатокомпонентний термін, що має відповідник *Служба Захисту Дипломатичних Представників*.

Крім термінів у професійному словнику перекладача існують ще й професіоналізми, що є неофіційними замінниками термінів. З їх перекладом можуть виникати проблеми (особливо при перекладі фільмів, де громіздкий описовий метод

не є бажаним) адже їх не вносять до словників, а тому немає чіткого професіоналізму-відповідника до поданого слова. Наприклад:

“– *The French proposal is a **diplomatic headache** for both of us*” [29].

«–Пропозиція Франції – **дипломатична мігрень** для обох наших сторін» [23].

Професіоналізм *diplomatic headache* було перекладено шляхом модуляції як дипломатична мігрень.

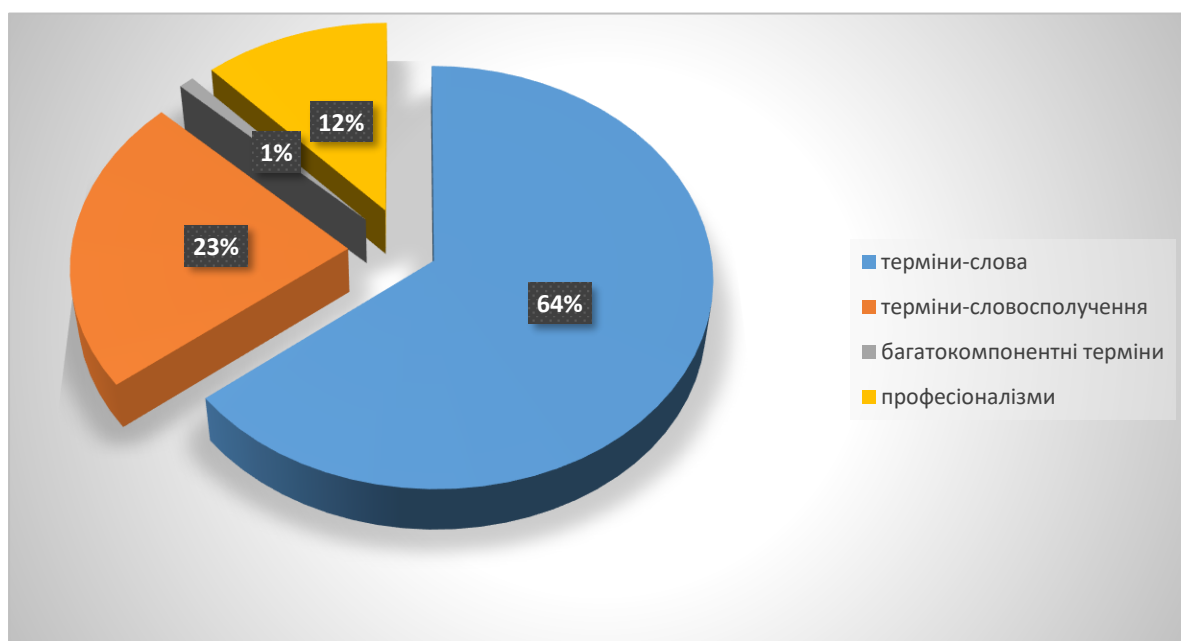
“– *I know a **short-cut***” [29].

«– Я покажу **коротку дорогу**» [23].

За допомогою контекстуальної заміни професіоналізм *a short-cut* перетворився на *коротка дорога*.

Нижче наведено кругову діаграму 4.1.1. терміни та професіоналізми у кінофільмах, за допомогою якою можна чітко простежити співвідношення термінів і професіоналізмів, що стосуються діяльності перекладача у кінофільмах, та який тип термінів переважає.

За результатами дослідження лексики, пов’язаної із діяльністю перекладача у кінофільмах виявилось, що найбільш уживаними є терміни-слова (64%), терміни-словосполучення вживаються із частотою – 23%, найменше вживаються багатокomпонентні терміни – лише у 1%. Професіоналізми становлять 12 %.

Діаграма 4.1.1. Терміни та професіоналізми у кінофільмах

4.1.2 Способи перекладу лексичних одиниць

Терміни та професіоналізми перекладаються у різні способи: за допомогою транскодування (транскрипція, транслітерація, змішане, адаптивне), калькування та лексико-граматичних перетворень (додавання, упущення, заміна частини мови, перестановка слів, конкретизація, генералізація, контекстуальна заміна, модуляція, антонімічний переклад тощо). Почнемо з прийому транскодування:

“– *Ladies and gentlemen, we need to take a 15-minutes recess now* ” [29].

«– *Леді та джентельмени, ми вимушені зробити **перерву на 50 хвилин***» [23].

Слід звернути увагу на перекладацьку помилку, що докорінно змінює зміст: *15-minutes recess* перекладено як *перерву на 50 хвилин*. Скоріш за все це була автоматична помилка, тож щоб її уникнути, потрібно бути більш уважним, та передивитися ще раз свій переклад. Замість простого break-перерва, було використано більш офіційне-*recess*, що в свою чергу дає певного ділового відтінку зустрічі. Тепер розглянемо звертання *Ladies and gentlemen*, що за допомогою адаптивного транскодування перекладається *Леді та джентельмени*. Таке звертання є досить типовим в роботі перекладача, адже часто застосовується на початку зустрічей, промов, самітів тощо.

“– *Angstrom didn't understand the subtleties of this **trilogy*** ” [30].

«– *Армстронг не зрозумів тонкощів **трилогії***» [24].

Термін *a trilogy* перекладається шляхом адаптивного *транскодування* як *трилогія*.

“– *No. It is a **metaphor**. I meant the book* ” [30].

«– *Ні, це така **метафора**. Я мав на увазі його книгу*» [24].

Шляхом адаптивного транскодування перекладено термін *a metaphor* як *метафора*.

“– *He may not speak your **dialect**, but I need you **to translate** and to help me out* ” [31].

«– *Можє він і не розмовляє твоїм **діалектом**, коротше кажучи, допоможи мені з ним розібратися*» [25].

Слово-термін *dialect* перекладається за допомогою транслітерації як *діалект*. *To translate* – слово-термін, що був упущений при перекладі для збереження довжини репліки та уникнення повторів.

“– *She studied music in Johannesburg and **linguistics** at the Sorbonne and various countries in Europe* ” [29].

«–Вивчала музику в Йоханнесбурзі, **лінгвістику** у Сорбонні та різних країнах Європи» [23].

Linguistics- термін-слово, що означає *лінгвістика*. Перекладено шляхом адаптивного транскодування.

Також досить поширеним під час перекладу є прийом калькування. Наприклад:

“– *It's about the **quality of the text***” [30].

«– Адже йдеться про **якість його тексту**» [24].

Термінологічну сполуку *the quality of the text* шляхом калькування перекладено як *якість тексту*.

“– *And I never get started like that in a translation, **it must mature***” [30].

«– *І щоб ви знали, я ніколи не поспішаю перекладати. **Це має визріти***» [24].

Заміна частини мови при перекладі терміну *a translation* – *перекладати*. Також слід звернути увагу на вираз *it must mature*, що передається за допомогою калькування як «*воно має визріти*».

“– *From the moment Oscar Brach gave me **the manuscript**, I had never let go of it* ” [30].

«–*Я не розлучався з **рукописом** з тієї миті, як Оскар Брак мені його віддав*» [24].

Шляхом калькування термін *a manuscript* було перекладено як *рукопис*.

Також чимало термінів та професіоналізмів зазнають лексико-граматичних перетворень, які ми розглянемо більш детально в підрозділі 4.1.3

4.1.3 Лексичні та граматичні перетворення

Почнемо дослідження перетворень з лексичних трансформацій, а саме з прийому конкретизації та генералізації:

*“If I wanted to work in an open-space, I wouldn't have chosen **this profession**”* [30].

«Якби я хотів працювати в цеху, то не став би **перекладачем**» [24].

Термін *profession* зазнає конкретизації при перекладі та стає *перекладач*.

*“The **rythme of your translation** is impressive, Ms. Anisinova ”* [30].

«Я вражений **темпом** вашої **роботи** мадам Анісінова» [24].

Термін *rhythm* шляхом модуляції перекладено як *темп*. Слово-термін *a translation* перекладено за допомогою генералізації як *робота*.

*“I’m surprised and honored, but I think **to check with** my agent ”* [28].

«Я здивований та вдячний, але гадаю мушу **поговорити** з агентом» [22].

I’m surprised and honored, ввічливе кліше, що застосовується під час переговорів та має відповідник : я здивований і вдячний. Термінологічна сполука *to check with* означає : *перевірити інформацію*, але шляхом генералізації її перекладено як просто *поговорити*.

*“The..Krakozhia...The **name for “father” sound like got**. I make mistake”* [31].

«У Кракожії слово «батько» **дуже схоже на** «козел». Я зробити помилка» [25].

Термін *name for* перекладається шляхом генералізації не як ім'я чи назва, а просто *слово*. Термін-словосполучення *sound like* переклали за допомогою контекстуальної заміни як *дуже схоже на*. Також речення *I make mistake. Я зробити помилка*. Спеціально не узгоджене у часі, таким чином перекладач передає те, що мовець погано володіє мовою.

*“The only **interpreter** we got is in Newark ”* [31].

«**Перекладач** прибуде лише за годину» [25].

The interpreter шляхом генералізації перекладається як *перекладач*.

*“If I **interpreted** gone as dead, I’d be out of a job ”* [29].

«Якби я **переклала** одне як інше, то втратила б роботу» [23].

Термін *to interpret* означає перекладати усно, але так, як пересічному глядачеві не зрозуміла різниця між *to translate* і *to interpret* перекладач шляхом генералізації передає його як *перекладати*.

Тепер розглянемо більш детально прийоми контекстуальної заміни та модуляції:

“*Even **the lowest whisper** can be heard over armies*” [29].

«*Навіть **найтихіший шепіт** може заглушити армію*» [23].

Термін-словосполучення *the lowest whisper* зазнає контекстуальної заміни та перекладається як *найтихіший шепіт*, а не найнижчий. Також слід звернути увагу на *can be heard*, що зазнало контекстуальної заміни та переклалося як *заглушити*.

“*So when do we do this **voice line-up**?*” [29].

«*Коли будемо робити **опізнання**?*» [23].

В словнику перекладача існує термін *a voice line up*, та через відсутність прямого відповідника, його переклали шляхом контекстуальної заміни як *опізнання*.

“*I said that from **a sound engineer's** point of view you're perfect.*” [29].

«*Що як **звукотехніка** ти мене повністю влаштовуєш*» [23].

Словосполучення-термін *a sound engineer* зазнає контекстуальної заміни, та стає при перекладі не звуковим інженером, а словом-терміном *звукотехнік*.

“*So what do we **make of this interpreter**?*” [29].

«*То що Ви можете **сказати про неї**?*» [23].

У цьому реченні відбулось упущення терміну *interpreter*, для уникнення повтору. Також слід звернути увагу на сталий вираз *make of smb.*, що шляхом контекстуальної заміни переклалося як *сказати про*.

“*– To make a speech*” [29].

«*– Виголосити промову*» [23].

Шляхом контекстуальної заміни перекладач переклав to make як виголосити.

“*– You know, I am not really **a dignitary***” [29].

«*– Я не **представник***» [23].

Термін *a dignitary* є досить розповсюдженим у словнику перекладача, та перекладається на українську мову за допомогою модуляції як *представник*.

“*– Whispers disguise **the quality of a voice***” [29].

«–*Шенім приховує **властивості** голосу*» [23].

Слово-термін *whispers* має термін-відповідник *шенім*. Слід звернути увагу на те, що при перекладі слово зазнало зміни категорії числа. Термін-словосполучення *the quality of voice* було перекладено шляхом модуляції як *властивості голосу*.

“– *They are here to protest **the appearance** later this week by Edmond Zuwanie*” [29].

«– *Ви бачите перших демонстрантів, які прийшли, щоб протестувати проти **виступу** цього тижня президента Матобо Едмунда Зувані*» [23].

Термін *the appearance* перекладається як поява, та шляхом модуляції перекладач добирає більш влучний синонім- *виступ*.

“– *He’s planning to come here **to address** the GA* ” [29].

«–*Він планує **виступити** перед Генеральною Асамблеєю*» [23].

To address- звернутися, шляхом модуляції переклалося як *виступити*.

“– *I’m Jonathan Williams, **Ambassador Harris’s adviser*** ” [29].

«– *Я Джонатан Уільямс, **помічник посла** Гарріс*» [23].

Досить часто перекладач має справу з перекладом під час офіційних зустрічей та зібрань, тому словосполучення-термін *ambassador adviser* є невід’ємною частиною словника перекладача та перекладається словосполученням-терміном *радник посла*. Але так як цей переклад виконаний для художнього фільму, а не спеціалізованої літератури, було вирішено перекласти його за допомогою модуляції як *помічник посла*, для кращого розуміння пересічному глядачеві.

“– ***Protectee** is back in America*” [29].

«– ***Об’єкт** на американській території*» [23].

Термін-слово *protectee* має термін-відповідник *підзахисний*. Та у цьому випадку автор вирішив шляхом модуляції перекласти його як *об’єкт*.

“– *They’ll **publish** it anyway*” [30].

«– *Її все-таки **надрукують***» [24].

Термін *to publish* перекладається за допомогою модуляції як *надрукувати*.

“– ***Sheets** and computers may not be taken out of this room*” [30].

«– Комп'ютер та **сторінки** звідси не можна виносити» [24].

Шляхом модуляції термін *a sheet* перекладається як *сторінка*.

Тепер час більш детально розглянути граматичні трансформації. Почнемо з прийому перестановки порядку слів:

“– *It didn't mean anything to me at that time* ” [29].

«– *Тоді я не надала цьому значення.*» [23].

У цьому реченні наявна перестановка слів та антонімічний переклад. *Didn't mean anything*- не надала цьому значення (нічого не значило)- позитивація.

“– *This is not literature we are talking, just a **product of consumption*** ” [30].

«– *Ви говорите не про літературу, а про **споживчий продукт***» [24].

Шляхом перестановки слів, термінологічна сполука *a product of consumption*, перекладена як *споживчий продукт*.

“– *This work of translation for a worldwide simultaneous publication is unprecedented*” [30].

«–*Такий **одночасний переклад твору для світової прем'єри** виконується вперше*» [24].

Шляхом перестановки членів речення термінологічні сполуки *work of translation* та *a worldwide simultaneous publication* були перекладені як *одночасний переклад твору для світової прем'єри*.

Тепер розглянемо приклади заміни частини мови під час перекладу.

“– *With respect, you only **interpret***” [29].

«– *Однак, Ви лише перекладач*» [23].

У поданому реченні слово термін *to interpret* при перекладі зазнає заміни частини мови та стає іменником *перекладач*.

“– *It's a **tribal dialect** of Matoban, spoken throughout the south central African belt*” [29].

«– *Це **діалект одного з племен Мотобо**, яким розмовляють у регіонах Центральної і Південної Африки*» [23].

Tribal dialect – термін-словосполучення, що означає *діалект певного племені*. У цьому реченні слово *dialect* перекладено за допомогою транслітерації, а слово *tribal* зазнало заміни частини мови та стало іменником *племен*. Також методом додавання додали :одного з (одного з племен), для кращого пояснення ситуації.

Також слід звернути увагу на прийоми додавання та упущення:

“– *Close enough*” [29].

«–Досить близький **переклад**» [23].

Додавання терміну *переклад*, для кращого розуміння змісту висловлювання.

“– *In fact you’re obligated, as you were last night when you didn’t*” [29].

«– Більше того, Ви зобов’язані і мали б **доповісти** про це ще вчора» [23].

З’явилося додавання доповіді про це, в англійському варіанті воно упущене (to report), для уникнення повторів.

“– *Rather, I didn’t know what it meant. – But now you do?* ” [29].

«– Точніше не знала, що це означає. –А зараз **знаєте?**» [23].

Наявне додавання слова *знаєте*, щоб краще пояснити зміст глядачеві.

“– *They use what happened to boost sales*” [30].

«– Сподіваються, що після всіх цих подій **книгу** розкуплять» [24].

Шляхом додавання книги при перекладі, термін *to boost sales* було перекладено як *книгу розкуплять*.

“– *We have to get someone **to talk** to him* ” [31].

В українському варіанті взагалі не переклали. Упущення речення з терміном *to talk*. Це зроблено з метою збереження довжини реплік та цілісності сюжету.

“– **The test** was inconclusive” [30].

«– Не дала певного результату» [24].

Слово-термін *the test* – перевірка на детекторі брехні, була упущена для уникнення повтору.

У гістограмі 3.1.3 можна простежити, який тип перетворень переважає. Найбільш часто при перекладі термінів та професіоналізмів застосовується

контекстуальна заміна – 17%, на другому місці модуляція – 16%, заміна частини мови – 5%, перестановку слів застосовують у 3%, додавання – 7% і упущення – 4 %, найменше застосовується конкретизація та узагальнення – 1%.

Гістограма. 3.1.3. Лексичні та граматичні перетворення

4.2. Відтворення ситуацій контекстуально пов'язаних із процесом перекладу у кінофільмах

У фільмі «Перекладачка» досить детально зображений робочий день перекладача-тлумача, що виконує переклад на міжнародному рівні. Перед тим, як допустити тлумача до свого робочого місця, його ретельно обшуковують з металодетектором. Одяг стриманий, офіційний, у діловому стилі. Робоче місце-звукоізольована кабінка, оснащена необхідним приладдям. Перед початком робочого дня перекладач обов'язково разом із звукотехніком перевіряє як працюють мікрофони та налаштовують рівні гучності.

Також було змальовано момент евакуації. Перекладач мав чітко, без паніки, рухатись до службового виходу. Користуватися одними сходами з гостями заборонено. Також заборонено розголошувати будь-яку інформацію щодо теми перекладу будь-кому із сторонніх людей. За це перекладач несе кримінальну відповідальність. Саме тому у фільмі й була сцена, коли перекладачку допитувала

служба безпеки, а вона навіть не розуміла, яку інформацію можна казати, а яку заборонено.

Тепер згадаємо фільм «Перекладачі». У ньому змальовано типовий день письмового перекладача, що виконує секретний переклад для світової прем'єри. Щодо дрескоду немає жодних вимог, адже перекладача ніхто не бачить, усіх цікавить лише результат роботи, а ось щодо конфіденційності, то там вимог чи не більше ніж у перекладача-тлумача. Заборонено мати телефон, записуючі пристрої, навіть блокнот і ручку. Кожен день перекладач має відробити певну норму перекладу, а покидаючи приміщення має залишити всі речі на робочому місці. І звісно ж повна конфіденційність, не дозволяється жодних розмов, навіть з родичами, щодо теми вашого перекладу, адже якщо піратська копія роботи вийде раніше завершеного оригіналу, компанія може постраждати на величезну суму грошей.

Також слід звернути увагу на те, як можна звертатися до перекладача-тлумача за неофіційних зустрічей. Такий момент описано у фільмі Стівена Спілберга «Термінал». Звернутися до співрозмовника через перекладача можна не за допомогою усталеного офіційного кліше, а – простого виразу:

“Okay, tell him in order to export medicines from this country, he needs to have the proper form, he needs to have a Medical Purchase License”[31].

«– Скажи йому, що згідно із законами нашої країни він повинен мати дозвіл на перевезення відповідного виду ліків, медичний сертифікат»[25].

За допомогою виразу “Okay, tell smb.” можна розпочати перемовини через перекладача. Також після сказаної фрази доречно перепитати перекладача, чи все він зрозумів перед перекладом. Зробити це можна наступним чином:

“Okay, you understand me, Viktor ?” [31].

«Ти мене зрозумів, Вікторе?»[25].

Слід звернути увагу на висловлювання *“Okay, you understand me,..?”*(запитання після сказаного до перекладача, перед безпосереднім перекладом, чи все йому зрозуміло?) зазвичай використовується при звертанні до перекладача-тлумача під час неофіційних зустрічей та при перекладі приватних розмов.

Варто зазначити, що під час зустрічей, перекладач може робити незначні помилки, але, якщо він збагнув, що помилка докорінно змінює зміст сказаного, дуже вдалим варіантом буде припинити переклад, перепросити за помилку та перекласти ще раз те саме висловлювання вже правильно.

*“The..Krakozhia...The **name for “father” sound like got. I make mistake**” [31].*

*«У Кракожії слово «батько» **дуже схоже на** «козел». Я зробити помилка» [25].*

Також речення *I make mistake. Я зробити помилка*. Спеціально не узгоджене у часі, таким чином показано, що перекладач погано володіє мовою. Таке інколи трапляється за умов віддаленої місцевості чи надзвичайної ситуації, коли важко знайти перекладача з певного діалекту чи іншої мови. В таких випадках можливо залучити перекладача-тлумача із спорідненої мови, та переклад може бути дещо неточним.

Щоб завершити неофіційну зустріч із перекладачем також достатньо простої фрази-кліше:

*«**Thank you, Viktor. Good job**» [31].*

У перекладі кінофільму цю фразу взагалі упустили *«Дякуємо за співпрацю. Чудова робота»*, для збереження довжини реплік, та завдяки рукостисканню, можна зрозуміти, що це кінець зустрічі.

Висновки

Різним аспектам перекладу лексики професійного спрямування приділено чимало уваги, оскільки вона відіграє важливу роль у міжнародній комунікації та є одним із інструментів поширення наукової інформації. З огляду на активну розробку нових технологій, різні сфери професійної діяльності постійно збагачують свій лексичний склад новими термінами та професіоналізмами, що використовуються на позначення різноманітних понять певних галузей. А твори масової культури підлаштовуються під ці неологізми, та знаходять нові варіанти загальнозрозумілого перекладу таких одиниць.

1. У роботі було розкрито значення поняття лексики професійного спрямування загалом та охарактеризовано її на два важливі прошарки – терміни та професіоналізми. На основі матеріалу нашого дослідження встановлено, що у творах масової культури письменники та перекладачі з більшою вірогідністю застосовують терміни, адже їм легше знайти відповідник чи пояснити значення. Також, було з'ясовано, що спеціальна лексика є досить поширеною, адже різні сфери професійної діяльності знаходяться у постійному розвитку, а тому й виникають нові термінологічні сполуки на позначення предметів та явищ, що викликають труднощі при перекладі на іншу мову, адже вони ще не мають прямого відповідника у мові перекладу. А саме тому перекладач має не лише володіти мовами, за допомогою яких він здійснює переклад, а й бути фахівцем у певній галузі, з якої він прагне його зробити. Було встановлено, що лексика професійного перекладацького спрямування є складною для сприйняття у творах мас-культури, тому перекладачі вдаються до лексико-граматичних заміन, з метою полегшення термінологічного навантаження тексту.

2. У роботі була висвітлена проблема неперекладності лексики професійного спрямування, яка полягає у відсутності прямого відповідника, багатозначності, або національній варіативності деяких термінів та професіоналізмів. Також було охарактеризовано основні стратегії перекладу такої лексики. Було виявлено, що оптимальним шляхом перекладу є «поняття – український термін», а не «іншомовний

термін – український термін». Тобто ми дійшли висновку, що процес перекладу включає одночасно деякі аспекти мови оригіналу та мови перекладу. Залежно від цих факторів лексика професійного спрямування може перекладатися: прямим відповідником, буквально, дослівно, або ж зазнавати певних лексичних та граматичних трансформацій.

3. Було визначено специфіку аналізу тексту художнього дискурсу та текстів масової літератури. Ми з'ясували, що за своєю природою аналіз художнього дискурсу виходить за межі звичайного розмежування тексту та контексту. Також було визначено, що аналітикам художнього дискурсу загрожують дві небезпеки: «текстуалізм» та «соціологізм». Було виявлено, що питання аналізу художнього дискурсу набуває дискусійного характеру; більше того, деякі лінгвісти вважають, що літературний текст як специфічна сутність не має дискурсу. Критеріями оцінки якості художнього перекладу є його власна адекватність та еквівалентність. Також було встановлено, що твори масової культури дещо відрізняються від інших типів, адже їм притаманна шаблонність, стереотипність, актуальність та банальність. Мова таких творів має бути простою, без термінологічного навантаження, зрозуміла загальній масі. Тож під час перекладу термінів і професіоналізмів перекладач має не лише враховувати усі особливості перекладу термінологічних сполук, бути фахівцем із певної галузі, а й шляхом лексико-граматичних перетворень відшукати адекватний варіант перекладу, що буде загальнозрозумілим та повністю розкривати значення терміну. Також, якщо мова йде про аудіовізуальні твори масової культури, велике значення приділяється дотриманню довжини репліки в творі оригіналу та творі перекладу.

4. В роботі було проаналізовано 200 прикладів лексичних та граматичних трансформацій. Проаналізувавши частоту використання словосполучень, термінів та професіоналізмів пов'язаних із діяльністю перекладача у письмових творах масової культури, ми дійшли висновку, що автори надають перевагу використанню термінів над професіоналізмами (88% та 12% відповідно), це робиться з метою, щоб читач зміг зрозуміти зміст прочитаного, адже терміни є більш поширеними та загальнозрозумілими. Також ми з'ясували, який тип перетворень при перекладі

термінів та професіоналізмів у письмових творах масової культури застосовується з найбільшою частотою і дійшли висновку, що контекстуальна заміна є другим за частотою способом перекладу (21%), на третьому місці модуляція (18%), відносно часто застосовують заміну частини мови (9%), перестановку слів застосовують у 6%, додавання і упущення застосовуються з однаковою частотою – 4%, найменше застосовується конкретизація та узагальнення – 1%, найчастотніше використовується буквальний та дослівний переклад, що складає 36%. Розглянувши та проаналізувавши частоту використання термінів та професіоналізмів пов'язаних із діяльністю перекладача у аудіовізуальних творах масової культури, ми дійшли висновку, що автори надають перевагу використанню термінів над професіоналізмами (88% та 12% відповідно), це робиться з метою, щоб глядач зміг зрозуміти зміст прослуханого чи переглянутого твору, адже терміни є більш поширеними та загальнозрозумілими. До того ж ми з'ясували, що переклад термінологічних сполук викликає більше складнощів у аудіовізуальних творах, у порівнянні з письмовими, адже перекладач має дотримуватися однакової довжини репліки оригіналу та перекладу. Саме з цією метою застосовуються лексико-граматичні трансформації. Тож ми з'ясували, який тип перетворень при перекладі термінів та професіоналізмів у аудіовізуальних творах застосовується з найбільшою частотою і дійшли висновку, що контекстуальна заміна застосовується у 17%, на другому місці модуляція – 16%, заміна частини мови застосовувалась у 5 %, перестановку слів у 3%, додавання у 7%, а упущення у 4%, інші 48% належать буквальному та дослівному перекладу. Порівнявши переклад термінів і професіоналізмів у письмових і аудіовізуальних творах, ми дійшли висновку, що у аудіовізуальних творах термінологічні одиниці рідше зазнають лексико-граматичних змін та частіше передаються за допомогою буквального та дослівного перекладу, з метою дотримання довжини репліки. Також у аудіовізуальних творах за допомогою візуальної частини можна зрозуміти, що саме малювалося на увазі під тим чи іншим термінологічним сполученням.

Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих аспектів перекладу лексики професійного спрямування пов'язаної із діяльністю перекладачів у письмових та аудіовізуальних творах масової культури, адже дотепер немає достатньої кількості

наукових праць, які б репрезентували комплексне дослідження специфіки перекладу лексики професійного спрямування у художньому дискурсі і у письмових та аудіовізуальних творах масової культури, тому саме в цьому вбачаємо перспективу подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Аюпова С.Б. Дискурс художественной литературы и языковая художественная картина мира. *Проблемы функционирования, анализа, интерпретации*: тези міждун. заоч. науч. конф. (Караганда 20 апреля 2009 р.) Караганда, 2009. С. 83–87.
2. Бойко А.О. Феномен маси як атрибут суспільства у культурі: дис... канд. філос. наук : спец. 09.00.03. Київ, 2016. 210 с.
3. Ванюшина О. Серіал як феномен масової культури. *Вісник КНТЕУ*. Київ, 2019. 21с.
4. Гайдар Д.О. Методологічні рекомендації щодо написання кваліфікаційних робіт за спеціальністю «переклад»: базові теоретичні поняття. Частина 1. Київ, 2008. 218 с.
5. Кацуба М. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 9.
6. Кривопишина А.С. Масова елітарна література : Природа художності в українському романі початку 21ст.: автореф.дис... канд. філол. наук: 10.01.06. Київ, 2006. 219 с.
7. Кульчицька А.О. Переклад термінів. *Актуальні проблеми перекладу*: тези між. наук.-тех. конф. НАУ, Україна.
8. Лахмостова А.І. Структурні особливості англійських та німецьких складних термінів та їх переклад (на матеріалі текстів юридичної тематики). Київ, 2010. 68 с.
9. Мальцева К.С. Міжкультурні непорозуміння та проблема міжкультурного перекладу: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.04. Київ, 2002. 19 с.
10. Мікрюкова К. О. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни дискурсологія для напряму 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика). Миколаїв, 2017. 212с.
11. Ніколаєва Т. А. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 42. С. 119–127.

12. Пономаренко В.Д., Ляхова О. В Утрата ідеоматичності як наслідок розширення значення похідного слова. ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Запоріжжя, 2012. 347с.
13. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія : ХНУ імені В. Н. Каразіна. Харків, 2012. 376 с.
14. Романова О.О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження : термін і професіоналізм. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2(2). С. 42–47.
15. Савчин В.Р. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу : автореф. дис...канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2006. 20 с.
16. Садченко В.Т. Вторичний семиозис в художественном тексте : автореф. дис...док. філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Владивосток, 2009. 38 с.
17. Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія : Фоліант. Івано-Франківськ, 2015. 160 с.
18. Фецько І.М. Термінологія музейництва : формування, системо-культурна організація, термінотворення : дис...канд. філол. наук : спец. 10.02.01 українська мова, Львів, 2015. 611 с.
19. Філоненко С. О. Масова література в Україні: дискус, гендер, жанр: монографія: ТНПУ ім. Гнатюка. Донецьк, 2011. 432с.

Джерела матеріалу дослідження

20. Борґ Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування/ пер. з англ. Лазаревич Н. Вид-во «Ранок»: Фабула. Харків, 2021. 304 с.
21. Булгаков М.О. Майстер і Маргарита. Фантастичний роман. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=13>
22. Кополла С. К. Труднощі перекладу. Художній фільм. URL: https://uakino.club/filmi/genre_drama/296-trudnosch-perekladu.html
23. Поллак С. Перекладачка. Політичний трилер. URL: <https://kino-teatr.ua/uk/film/interpreter-2642.phtml>

24. Ройнсар Р. Перекладачі. Трилер. URL: <https://kino-teatr.ua/uk/film/les-traducteurs-49931.phtml>
25. Спілберг С. Термінал. Драма. URL: http://moviestape.net/katalog_filmiv/komedija/304-terminal.html
26. Borg J. Talkability: Discover the secrets of effective conversation URL: <https://books.google.com.ua/books/about/Talkability.html?id=BZ6EjwEACAAJ&redir>
27. Bulgakov M. Master and Margaret. URL: <https://www.weblitera.com/title/?id=205&lng=1&l>
28. Coppola S. K. Lost in translation. URL: <https://www.imdb.com/title/tt0335266/>
29. Pollack S. The interpreter. URL: <https://www.imdb.com/title/tt0373926/>
30. Roinsard R. Les traductores. URL: <https://www.imdb.com/title/tt6270534/>
31. Spielberg S. The terminal. URL: <https://www.imdb.com/title/tt0362227/>

Довідкова література

32. Абабілова Н. М., Білокамінська В. Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17), С. 126-128.
33. Баловнєва О. О. Особливості перекладу англійської науково-технічної термінології. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2004. Вип.17. С. 79-81
34. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Международные отношения, Москва, 1975. 238 с.
35. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества: Искусство. Москва, 1979. 423 с.
36. Бежнар Г.П. Теорія масової культури: курс лекцій//навч. пос. Київ, 2020. 49 с.
37. Бойко Я. В. Лінгвопрагматичні аспекти перекладу культурно маркованої лексики в англomовних публіцистичних текстах. ДВНЗ «Національний гірничий університет». Дніпро, 2015. 7 с.
38. Борисова Л.І. Основні проблеми науково-технічного перекладу: МГУ. Москва, 2003. 208 с.

39. Брандес М.П., Провоторов В.И. Предпереводческий анализ текста (для институтов и факультетов иностранных языков) : учеб пособие. 3-е изд.: НВИ-ТЕЗАУРУС. Москва, 2001. 224 с.
40. Володіна Т.С., Рудківський О.П. Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня: навч.-метод. посібник. Вид. центр КНЛУ. Київ, 2017. 296 с.
41. Воронова З.Ю. Конспект лекцій з дисципліни «Термінознавство першої іноземної мови (англійська)» для здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Філологія»: вид-во ДДТУ. Кам'янське, 2017. 110 с.
42. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического анализа: монографія. Москва, 1981. 140с.
43. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник для студентов высших учебных заведений: Издательство Московского университета, Москва, 2004. 542 с.
44. Заботина Т.Е. Подход к интерпретации как к действованию. Филологическая герменевтика и общая стилистика. Тверь: ТГУ, 1992. С. 54–65.
45. Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 240 с.
46. Загнітко А. Основи дискурсології : науково-навчальне видання ДонНУ. Донецьк, 2008. 194 с.
47. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 303 с.
48. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську : навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2003. 605 с
49. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с
50. Кенжегараев Н. Особенности дискурсивного анализа художественного текста. *Молодой ученый*. 2012. № 4. С. 228–231.
51. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.

52. Коптілов В.В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ: Видавництво Київського університету, 1971. 131 с.
53. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. [англ./укр.]. Вінниця: Нова Книга, 2008. 511 с.
54. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. Підручник. Київ: Академія, 2006. 424 с.
55. Крижанівська А.В. Склад і структура термінологічної лексики української мови. Київ: Наук. думка, 1984. 196 с.
56. Ктитарова Н.К. Навчальний посібник з дисципліни «Теорія перекладу» (Вступ до перекладознавства. Загальна теорія перекладу. Лексико - граматичні проблеми перекладу) для студентів спеціальності 7. 030507 «Переклад». Дніпродзержинськ, 2013. 323с.
57. Левицкая Т.Р. Проблемы перевода. Москва: Международные отношения, 1976. 150 с
58. Львовская З.Д. Теоретические проблемы перевода. Москва, 1985. 214 с.
59. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. Москва: ИТДК «Гнозис», 2003. 280 с.
60. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.
61. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
62. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода. Москва: Московский лицей, 1996. 208 с.
63. Миньяр-Белоручев Р.К. Толковый словарь переводческих терминов. Москва, 1999. С. 12.
64. Пілецький В.І. Проблема національної технічної термінології і лексикографічна практика. Київ: НКМ ВО, 1991. С.49–59.
65. Попов С.А. Информационные технологии переводчика. Учебное пособие. Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2012. 234 с.

66. Раненко М.Б. Основные понятия переводоведения. Терминологический словарь-справочник. Москва: ИНИОН РАН, 2010. 260 с.
67. Рецкер Я.И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1982. 159 с.
68. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. 3-е изд., стереотип. Москва: Р. Валент, 2007. 243 с.
69. Россельс В. Опыт теории художественного перевода : предисловие к книге / Вл. Россельс // Левый И. Искусство перевода. Москва: Прогресс, 1974. 397 с.
70. Савенкова Л.О. Психологія спілкування : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2015. 309 с.
71. Сидорук Г.І. Основи перекладознавства. Методична розробка (англійською мовою). Київ: Кондор, 2009. 284 с.
72. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970 – 1980.
73. Солодуб Ю.П., Альбрехт Ф.Б., Кузнецов А.Ю. Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие для вузов. Москва: Академия, 2005. 296 с.
74. Смирницкий Д. Ф. Становлення системи українських технічних термінів. *Провідні лінгвістичні концепції кінця ХХ ст.*: тези Всеукраїнської наук. конф. Львів, 1996. С. 139 – 140.
75. Стишов О.А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква : Авторитет, 2019. 198 с.
76. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. Москва: УРСС Эдиториал, 2004, 248 с.
77. Устименко-Коросіч О. Масова та елітарна культура: проблеми взаємодії. навч. пос. для студ. спец. 8.02020401. Суми, 2015. 120 с.
78. Храпченко М.Б. Познание литературы и искусства. Теория. Пути современного развития. Москва: Наука, 1987. 280 с.
79. Черноватий Л.М. Переклад англomовної технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2006. 296 с.
80. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : Підручник. 2-ге вид., виправ. і доповнен. Київ: Алерта, 2011. 696 с.

Інтернет-джерела

81. Домбровська М. Дефініції масової культури. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172117/12Dombrovska.pdf?sequence=1>
82. Колодко М. Масове кіно в Україні у період незалежності. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2016-1/23.pdf> Народознавчі зошити. № 1 (127), 2016
83. Масова література. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-1161.html>
84. Масова література — це резервуар тем, сюжетів, героїв для літератури елітарної. Стаття від 28.06.12. URL: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/19524/>
85. Основні риси та характеристики масової культури. URL: https://stud.com.ua/55801/kulturologiya/osnovni_risi_harakteristiki_masovoyi_kulturi
86. Проблематика перекладу художніх творів. URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=10588&chapter=1>
87. Професійна лексика й терміни. URL: <https://studfile.net/preview/4193769/page:13>
88. Романенко О. Феномен української масової літератури ХХ століття. Проблеми генези та поетики. Стаття. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream>
89. Руднев В. Словарь культуры 20 века. URL: <http://www.lib.ru/CULTURE/RUDNEW/slowar.txt>
90. Терміни-словосполучення в українській біологічній термінології. URL : science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-791-2014/terminy-slovospoluchennya-v-ukrayinskiy-biologichniy
91. Особливості праці перекладача науково-технічної літератури. Стаття. URL: <https://studfile.net/preview/3269782/page:7/>
92. Особливості художнього перекладу. URL : <https://studfile.net/preview/6342212/>
93. Терміни та його ознаки. URL : <http://sbc.ptngu.com/20L10P5.html>
94. Термінологія як система. URL : <https://studfile.net/preview/5643730/page:23/>
95. Феномен масової культури. URL : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11968.html>

96. Характеристика літератури 2 половини XX століття. URL : <https://sites.google.com/site/literatura20stolitta/harakteristika-literaturi-drugoie-polovini-20-stolitta>
97. Художній переклад та його особливості. URL : <https://translate.jurklee.ua/uk/chto-takoe-hudojestvennyiy-perevod/>
98. Явище масової культури URL : <http://studies.in.ua/shpora-culture/583-56-yavische-masovoyi-kulturi.html>
99. Besarab O. Mass culture (mass art) in contemporary scientific researches URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/13289-Article%20Text-23370-1-10-20210617.pdf>
100. Macdonald D. A theory of mass culture: research article – June 1, 1953. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/039219215300100301?journalCode=dioa>
101. Mass culture. Oxford reference. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100138730>
102. The challenges of translating literature URL: <https://www.k-international.com/blog/the-challenges-of-translating-literature/>

ДОДАТКИ

**Приклад вживання лексики пов'язаної із діяльністю перекладача у
аудіовізуальних творах масової культури**

Англійський варіант	Український варіант	Спосіб перекладу
1. <i>The translator lives someone's life.</i>	<i>Перекладач живе чужим життям.</i>	Термін-відповідник
2. Angstrom didn't understand the subtleties of this <i>trilogy</i> .	Армстронг не зрозумів тонкощів <i>трилогії</i> .	Адаптивне транскодування
3. This is your <i>interpretation</i> .	Це твоя <i>інтерпретація</i> .	Адаптивне транскодування
4. Who is the <i>dominant narrator</i> of the <i>trilogy</i> ?	Чиє <i>сприйняття</i> домінує у трилогії?	Контекстуальна заміна
5. . For a <i>translator</i> you have strange <i>methods</i> .	Якісь дивні у тебе <i>методи перекладу</i> .	Заміна порядку слів
6. I have just finished <i>the last dot</i> of Dedalus.	Я щойно дописав <i>останню фразу</i> «Дедала»	Контекстуальна заміна
7. Someone who is hungry knows that art won't feed him.	Як то кажуть: «Мистецтво голодного не прогодує».	Приказка стосовно діяльності перекладача
8. Excuse me... The course of <i>literature and comparative studies</i> , it's here?	Пробачте, а лекції з <i>порівняльної літератури</i> тут читають.	Описовий метод
9. <i>The rythme</i> of your translation is impressive, Ms. Anisinova.	Я вражений <i>темпом</i> вашої роботи мадам Анісінова.	Модуляція
10. It's about <i>the quality of the text</i> .	Адже йдеться про <i>якість його тексту</i> .	Калькування
11. If I were in his place, I would like to meet those who <i>speak his voice</i> .	На місці автора я б зустрілась з тими, хто <i>доносить його слова</i> .	Контекстуальна заміна
12. Oscar Brach doesn't follow our <i>translations</i> ?	А що, Оскар Брак не цікавиться нашою <i>роботою</i> ?	Узагальнення

13. No. It is a <i>metaphor</i> . I meant the book.	Ні, це така <i>метафора</i> . Я мав на увазі його книгу.	Адаптивне транскодування
14. It's an honor, to <i>be of service</i> of «Dedalus».	Це велика честь-працювати над «Дедалом».	Контекстуальна заміна
15. The vision of the <i>collective</i> is crucial.	Це ж дуже важливо мати <i>цілий твір</i> .	Додавання
16. This is not literature we are talking, just a <i>product of consumption</i> .	Ви говорите не про літературу, а про <i>споживчий продукт</i> .	Перестановка слів
17. Why <i>don't</i> we have the <i>complete text</i> ?	Хіба <i>можна</i> перекладати <i>текст шматочками</i> .	Антонімічний
18. And I never get started like that in a translation, <i>it must mature</i> .	І щоб ви знали, я ніколи не поспішаю перекладати. <i>Це має визріти</i> .	Калькування
19. From the moment Oscar Brach gave me the <i>manuscript</i> , I had never let go of it.	Я не розлучався з <i>рукописом</i> з тієї миті, як Оскар Брак мені його віддав.	Калькування
20. You see? 1% of the <i>proposals</i> sent to my desk are worth editing.	Розумієш, лише один відсоток <i>книг</i> , які мені пропонують варто видавати.	Контекстуальна заміна
21. They use what happened to <i>boost sales</i> .	Сподіваються, що після всіх цих подій <i>книгу розкуплять</i> .	Додавання
22. They'll <i>publish</i> it anyway.	Її все-таки <i>надрукують</i> .	Модуляція
23. <i>Sheets</i> and computers may not be taken out of this room.	Комп'ютер та <i>сторінки</i> звідси не можна виносити.	Модуляція
24. If I wanted to work in an open-space, I wouldn't have chosen <i>this profession</i> .	Якби я хотів працювати в цеху, то не став би <i>перекладачем</i> .	Конкретизація
25. In this library you will find <i>the essentials</i> , more than anywhere else.	У цій бібліотеці зібрані <i>світові шедеври</i> , такого більше немає ніде.	Описовий метод
26. You will also have a second month dedicated to <i>corrections</i> .	Лишиться ще місяць на <i>редагування</i> .	Модуляція

27. In the evening I will <i>collect the sheets</i> and I'll bring you the next 20 pages tomorrow, if necessary.	Ввечері я <i>заберу матеріал</i> , а завтра вранці принесу знову плюс ще двадцять сторінок, якщо встигнете і так далі.	Модуляція
28. In one month you will have translated 480 pages of volume 3.	За місяць ви <i>прочитаєте</i> та перекладете 480 сторінок том 3.	Додавання
29. Buried alive just <i>to translate</i> this crap. Yes, it is the apocalypse.	Апокаліпсис, це коли тебе поховали живцем аби <i>перекладати</i> це лайно!	Відповідник
30. Declaration of his fierce fight of defending his authors against <i>piracy</i> .	Він голосно і впевнено стверджує, що захистить своїх авторів від <i>піратів</i> забудь-яку ціну.	Заміна члена речення
31. And also a clear <i>political message</i> .	Водночас це і <i>політичний крок</i> .	Контекстуальна заміна
32. This work of translation for <i>a worldwide simultaneous publication</i> is unprecedented.	Такий <i>одночасний переклад твору для світової прем'єри</i> виконується вперше.	Описовий метод
33. Your working conditions are confidential. You may not keep <i>any traces</i> .	Ваша робота має бути в таємниці, мосьє. <i>Слідів Вашого перебування</i> не має залишитись.	Описовий метод
34. This is my work tool. I need to <i>record</i> .	Це мій робочий інструмент, я себе <i>записую</i> .	Відповідник
35. The <i>simultaneous translation</i> will begin in December and the novel would be available in all good bookstores in March.	<i>Одночасний переклад</i> почнеться в грудні, а вже у березні роман з'явиться у всіх пристойних книгарнях.	Модуляція
36 <i>Ladies and gentlemen</i> , I am <i>extremely excited and very proud to announce</i> Angstrom Publishing's acquisition of the final book of the "Dedalus" trilogy, "The man who did not want to die."	<i>Пані та панове</i> , я з великою радістю та гордістю повідомляю про придбання видавництвом Армстронг останньої книги-трилогії Дедал «Чоловік, що не хотів помирати»	Речення з різними кліше з сфери роботи перекладача.
37. We'll really take <i>a short break</i> , and we'll see you in a minute.	Після <i>короткої паузи</i> ми побачимось з вами знову.	Модуляція

38. I believe I may have a <i>previous commitment</i> .	Є якась <i>попередня домовленість</i> .	Відповідник
39. I'm surprised and honored, but I think <i>to check</i> with my agent.	Я здивований та вдячний, але гадаю мушу <i>поговорити</i> з агентом.	Генералізація
40. The..Krakozhia...The <i>name</i> for "father" sound like got. I make mistake.	Кракожії <i>слово</i> «батько» дуже схоже на «козел». Я зробити помилка.	Генералізація
41. You misunderstood him?	Ми не зрозуміли одне одного?	Запитання із сфери діяльності перекладача
42. Thank you, Viktor. Good job.	—	Упущення
42. Okay, you understand me, Viktor ?	Ти мене зрозумів, Вікторе?	Запитання із сфери діяльності перекладача
43. <i>Okay, tell him</i> in order to export medicines from this country, he needs to have the proper form, he needs to have a Medical Purchase License.	<i>Скажи йому</i> , що згідно із законами нашої країни він повинен мати дозвіл на перевезення відповідного виду ліків, медичний сертифікат.	Звертання до перекладача
44. We have here somebody <i>to talk</i> to you.	Цей чоловік лише <i>поговорить</i> з Вами.	Відповідник
45. He may not speak your dialect, but I need you to <i>translate</i> and to help me out.	Може він і не розмовляє твоїм діалектом, коротше кажучи, допоможи мені з ним розібратися.	Упущення
46. We have to get someone to talk to him.	—	Упущення
47. The only <i>interpreter</i> we got is in Newark.	<i>Перекладач</i> прибуде лише за годину.	Генералізація
48. He's a national security risk, according to my <i>interpretation</i> of Section 2.12.	Таким чином він становить небезпеку для Сполучених Штатів.	Упущення
49. But I understand that you <i>speak a little English</i> .	Я так розумію, Ви трохи <i>говорите англійською</i> .	Відповідник
50. Do we have <i>an interpreter</i> ?	Що з <i>перекладачем</i> , Ви знайшли?	Генералізація
51. Close enough.	Досить близький <i>переклад</i> .	Додавання

52. Even <i>the lowest whisper</i> can be heard over armies.	Навіть <i>найтихіший шепіт</i> може заглушити армію.	Контекстуальна заміна
53. But the human voice is different from other <i>sounds</i> .	Але голос людини відрізняється від інших <i>звуків</i> .	Відповідник
54. – <i>Levels</i> , please.	<i>Рівні</i> , будь ласка.	Калькування
55. Are you at <i>the mission</i> ?	Ви в <i>посольстві</i> ?	Контекстуальна заміна
56. This is precisely why Dr. Zuwanie <i>must be allowed to speak</i> .	Саме з цієї причини доктору Зувані треба <i>дати слово</i> .	Відповідник
57. Just a belief that words and <i>compassion</i> are the better way.	Лише з вірою, що слова і <i>розуміння</i> – це краща зброя.	Контекстуальна заміна
58. . I’m <i>an interpreter</i> at the UN.	Я <i>перекладач</i> в ООН.	Генералізація
59. Your people <i>arranged a meeting</i> through Philippe Broullet.	Ваші люди <i>влаштували зустріч</i> через Філіпа Брюлле.	Відповідник
60. Worked <i>the interpreter’s lounge</i> the day the mask showed up.	Того дня він <i>прибирав у службових приміщеннях перекладачів</i> .	Контекстуальна заміна
61. So when do we do this <i>voice line-up</i> ?	Коли будемо робити <i>опізнання</i> ?	Контекстуальна заміна
62. She says whispers don’t have <i>a recognizable pitch</i> .	Вона каже, що шепіт не має <i>характерних властивостей голосу</i> .	Описовий метод
63. I thought she supposed to have <i>perfect pitch</i> and all that shit.	Я думав у неї має бути <i>бездоганний слух</i> .	Відповідник
64. I said that from a <i>sound engineer’s point of view</i> you’re perfect.	Що як <i>звукотехніка</i> ти мене повністю влаштовуєш.	Контекстуальна заміна
65. The next time you wanna <i>question</i> an American citizen in the offices of the United States secret service, you ask permission.	Коли Ви іще раз захочете <i>допитати</i> громадянина Америки в приміщенні спецслужби США, питайте дозволу.	Модуляція
66. <i>The test</i> was inconclusive.	Не дала певного результату.	Упущення
67. With respect, you only <i>interpret</i> .	Однак, Ви лише <i>перекладач</i> .	Заміна частини мови

68. Did you gave her a <i>polygraph test</i> ?	Ви перевірили її на детекторі?	Модуляція
69. So what do we make of this <i>interpreter</i> ?	То що Ви можете сказати про неї?	Упущення
70. If I <i>interpreted</i> gone as dead, I'd be out of a job.	Якби я <i>переклала</i> одне як інше, то втратила б роботу.	Генералізація
71. I'd left some things in the <i>sound booth</i> I had to go back for them.	Під час евакуації я залишила у <i>режисерській</i> свої речі і повернулася по них.	Модуляція
72. You know, I am not really a <i>dignitary</i> .	Я не <i>представник</i> .	Модуляція
74. Whispers disguise the <i>quality of a voice</i> .	Шепіт приховує <i>властивості голосу</i> .	Модуляція
75. She studied music in Johannesburg and <i>linguistics</i> at the Sorbonne and various countries in Europe.	Вивчала музику в Йоханнесбурзі, <i>лінгвістику</i> у Сорбонні та різних країнах Європи.	Адаптивне транскодування
76. Tell me about the <i>interpreter</i> .	Розкажіть мені, будь ласка, про <i>перекладача</i> .	Генералізація
77. <i>To make</i> a speech.	<i>Виголосити</i> промову.	Контекстуальна заміна
78. We're with <i>Foreign Dignitary Protection</i> .	Ми зі <i>Служби Захисту Дипломатичних Представників</i> .	Відповідник
79. They are here to protest the <i>appearance</i> later this week by Edmond Zuwanie.	Ви бачите перших демонстрантів, які прийшли, щоб протестувати проти <i>виступу</i> цього тижня президента Матобо Едмунда Зувані.	Модуляція
80. He's planning to come here <i>to address</i> the GA.	Він планує <i>виступити</i> перед Генеральною Асамблеєю.	Модуляція
81 In fact you're obligated, as you were last night when you didn't.	Більше того, Ви зобов'язані і мали б <i>доповісти про це</i>	Упущення

	ще вчора.	
82. I don't know if I'm <i>permitted</i> . It was in a closed.	Не впевнена, чи я можу <i>розповідати про це</i> . Це становить..	Описовий метод
83. Rather, I didn't know what it meant.—But now you do.	Точніше не знала, що це означає. —А зараз <i>знаєте</i> ?	Додавання
84. It <i>didn't mean anything</i> to me at that time.	Тоді я не надала <i>цьому значення</i> .	Антонімічний
85. Why didn't you <i>report</i> this last night?	Чому ви не <i>розказали</i> про це учора?	Модуляція
86. It's a tribal <i>dialect</i> of Matoban, spoken throughout the south central African belt.	Це <i>діалект</i> одного з племен Мотобо, яким розмовляють у регіонах Центральної і Південної Африки.	Транслітерація
87. And what <i>language</i> did you say?—Ku.	Яка <i>мова</i> кажете?—Ку.	Відповідник
88. Word for word.	Слово в слово.	Калькування
89. He will be here next Friday, exercising his right <i>to speak</i> before the General Assembly, where he will announce a new programme of democratic reform.	Він буде тут наступної п'ятниці, щоб скористатися своїм правом <i>виступити</i> перед Генеральною Асамблеєю і оголосить свою нову програму демократичних реформ.	Контекстуальна заміна
90. The French proposal is a <i>diplomatic headache</i> for both of us.	Пропозиція Франції- <i>дипломатична мігрень</i> для обох наших сторін.	Модуляція
91. <i>Let's be clear</i> , Mr. Ambassador.	<i>Говоритиму прямо</i> , містере Посол.	Модуляція
92. You speak <i>the language</i> , don't you?	Ви ж <i>нею</i> володієте?	Заміна частини мови
93. Which language?—The Motoban <i>ambassador</i> . He'll speak.	Яка мова?— <i>Посол</i> Мотоби. Він говорить Ку.	Відповідник
94. I'm Jonathan Williams, <i>Ambassador Harris's adviser</i> .	Я Джонатан Уільямс, <i>помічник посла</i> Гарріс.	Модуляція
95. <i>We're out of having a good time</i> , so leave a message.	<i>Зараз нас немає вдома</i> , тож залиште повідомлення.	Контекстуальна заміна

96. <i>Protectee</i> is back in America.	Об'єкт на американській території.	Модуляція
97. I know <i>a short-cut</i> .	Я покажу <i>коротку</i> дорогу.	Контекстуальна заміна
98. Ladies and gentlemen, we need to take a <i>15-minutes recess</i> now.	Леді та джентельмени, ми вимушені зробити перерву на <i>50 хвилин</i> .	Перекладацька помилка
99-100. He will <i>announce</i> a new <i>programme</i> of democratic reform.	Він <i>оголосить</i> свою нову <i>програму</i> демократичних реформ.	Відповідник
100. <i>programme</i>	<i>програму</i>	Адаптивне транскодування

**Приклад вживання лексики професійного спрямування у письмових творах
масової культури**

Англійський варіант	Український варіант	Спосіб перекладу
1. Apparently your National Library has unearthed some original <i>manuscripts</i> of the ninth-century necromancer Herbert Aurilachs.	Тут у державній бібліотеці виявлено <i>рукописи</i> – оригінали чорнокнижника Герберта Аврилакського, десятого сторіччя.	Калькування
2. I'm something of a <i>polyglot</i> .	О, я взагалі <i>поліглот</i> .	Змішане транскодування
3. With this the foreigner pulled the previous day's <i>issue</i> of The Literary Gazette out of his pocket and Ivan Nikolayich saw his own picture on the front page above some of his own verse.	Тут чужоземець дістав з кишені вчорашній <i>номер</i> "Літературної газети", де Іван Миколайович побачив на першій же сторінці своє зображення, а під ним свої власні вірші.	Модуляція
4. "Perhaps you know exactly how I am going to die?" – enquired Berlioz with understandable <i>sarcasm</i> at the ridiculous turn that the conversation seemed to be taking.	То, може, ви знаєте, якою саме? – з цілком природною <i>іронією</i> поцікавився Берліоз, втягуючись у якусь справді безглузду розмову.	Перекладацька помилка
5. And how does he <i>speak</i> such good Russian?	І чому він так добре <i>говорить</i> російською мовою?	Відповідник
6. A hundred per cent! – affirmed the poet, who loved to use pretentious <i>numerical expressions</i> .	На всі сто! – підтвердив той, полюбляючи штуковані та <i>фігуральні вислови</i> .	Контекстуальна заміна
7. Excuse me, please, – said the stranger with a <i>foreign accent</i> ,	Даруйте мені, будь ласка, — заговорив приходянь з	Модуляція

although in correct Russian.

чужинецькою вимовою, хоч і не калічачи слів.

8. You see, Ivan,— said Berlioz,— you have written a marvellously *satirical* description of the birth of Jesus, the son of God, but the whole joke lies in the fact that there had already been a whole series of sons of God before Jesus, such as the Phoenician Adonis, the Phrygian Attis, the Persian Mithras.

Ти, Іване, — вів далі Берліоз, — дуже добре і *сатирично* змалював, наприклад, народження Ісуса, Сина Божого, та тільки сіль у тім, що перед Ісусом ще народилася ціла низка синів божих, як от, скажімо, фінікійський Адоніс, фрігійський Аттис, перський Мітра.

Адаптивне
транскодування

9. Afterwards, when it was frankly too late, various bodies collected their *data* and issued descriptions of this man.

Згодом, коли, чесно кажучи, було вже запізно, різні установи подали свої *звідомлення* з описом цього чоловіка.

Модуляція

10. With a display of solid erudition, Mikhail Alexandrovich informed the poet that incidentally, the passage in Chapter 44 of the fifteenth book of Tacitus' *Annals*, where he describes the execution of Jesus, was nothing but a *later forgery*.

Виказуючи поважну ерудицію, Михайло Олександрович повідомив поета, між іншим, і про те, що відповідне місце в п'ятнадцятій книзі, в розділі 44-му славетних Тацитових "Анналів", де йдеться про страту Ісуса, — не що інше, як пізніший *фальсифікаторський додаток*.

Відповідник

11. The editor was a well-read man and able to make skilful *reference* to the ancient historians, such as the famous Philo of Alexandria and the brilliantly educated Josephus Flavius, neither of whom mentioned a word of Jesus' existence.

Слід сказати, що редактор був людиною очитаною і дуже вміло *посилавсь* у своєму викладі на істориків давнини, наприклад, на славетного Філона Александрійського, на блискуче освіченого Йосифа Флавія, котрі ніколи й словом не проходили про існування Ісуса.

Заміна частини
мови

12. It was hard to say exactly what had made Bezdomny write as he had – whether it was his great talent for <i>graphic description</i> or complete ignorance of the subject he was writing on, but his Jesus had come out, well, completely alive, a Jesus who had really existed, although admittedly a Jesus who had every possible fault.	Важко сказати, що саме підвело Івана Миколайовича – чи <i>зображувальна сила</i> його хисту, а чи цілковита необізнаність з питанням, яке він брався викласти, — але Ісус у нього вийшов ну зовсім живісіньким Ісусом, таким, як він колись існував, хоча, правда, наділеним усіма негативними рисами.	Контекстуальна заміна
13. And now he was reading Bezdomny a lecture on Jesus in order to stress the poet's <i>fundamental error</i> .	І ось зараз редактор читав поетові щось неначе лекцію про Ісуса, з метою вияскравити <i>основну помилку</i> поета.	Контекстуальна заміна
14. Bezdomny had drawn <i>the chief figure</i> in his poem, Jesus, in very black colours, yet in the editor's opinion the whole poem had to be written again.	Окреслив Бездомний <i>головну дієву особу</i> своєї поеми, тобто Ісуса, дуже чорними барвами, а проте всю поему треба було, на думку редактора, писати наново.	Додавання
15. Ivan Nikolayich had written this <i>poem</i> in record time, but unfortunately the editor did not care for it at all.	Цю <i>поему</i> Іван Миколайович скомпонував, і за дуже стислий термін, але, на жаль, редактора нею анітрохи не вдовольнив.	Адаптивне транскодування
16. The fact was that the editor had <i>commissioned the poet to write</i> a long anti-religious poem for one of the regular issues of his magazine.	Річ у тім, що редактор <i>замовив</i> поетові для чергового числа журналу велику антирелігійну поему.	Модуляція
17. After drinking it the two <i>writers</i> immediately began to hiccup.	Напившись, <i>літератори</i> відразу ж запікали, розплатилися й посідали на лаві обличчям до ставка і спиною до Бронної.	Модуляція
18. Reaching the shade of the budding lime trees, the two <i>writers</i> went straight to a gaily-	Втрапивши в тінь ледь зазеленилих лип, <i>письменники</i> найперше кинулися до строкато	Відповідник

<p>painted kiosk labelled “Beer and Minerals”.</p>	<p>розмальованої ятки з написом «Пиво і води».</p>	
<p>19–21. The first was none other than Mikhail Alexandrovich Berlioz, <i>editor of a highbrow literary magazine</i> and chairman of the management cofnmittee of one of the biggest Moscow <i>literary clubs</i>, known by its abbreviation as massolit; his young companion was the poet Ivan Nikolayich Poniryov who <i>wrote under the pseudonym</i> of Bezdomny.</p>	<p>Перший був не хто інший, як Михайло Олександрович Берліоз, <i>редактор товстого художнього журналу</i> і голова правління однієї з найбільших московських <i>літературних асоціацій</i>, скорочено званої МАСОЛІТ, а молодий супутник його — поет Іван Миколайович Понир’єв, що <i>писав під псевдонімом</i> Бездомний.</p>	<p>Контекстуальна заміна</p>
<p>20. <i>literary clubs</i></p>	<p><i>літературних асоціацій</i></p>	<p>Модуляція</p>
<p>21. <i>the pseudonym</i></p>	<p><i>псевдонімом</i></p>	<p>Адаптивне транскодування</p>
<p>22. The person who used words that revealed he or she was thinking on a deep level – which the study called <i>cognitive processing</i> – attenuated the rise in cytokines every time.</p>	<p>У людей, які використовували слова, котрі показували, що вони думають більш старанно – у дослідженні це названо «<i>когнітивною обробкою</i>», – рівень цитокінів щоразу зростав не так сильно.</p>	<p>Калькування</p>
<p>23–24. Is it any wonder that so much conflict and tension occurs in <i>everyday speech</i> when <i>emotionally charged words</i> are thrown around like confetti?</p>	<p>Чи ж дивно, що так багато конфліктів і напруження виникає в <i>повсякденному спілкуванні</i>, коли люди кидаються <i>емоційно забарвленими словами</i>, немов конфеті?</p>	<p>Калькування</p>
<p>24. <i>emotionally charged words</i></p>	<p><i>емоційно забарвленими словами</i></p>	<p>Контекстуальна заміна</p>

25–26. There's a well-known <i>paradigm</i> that illustrates this <i>point</i> .	Ось жартівлива <i>парадигма</i> , яка ілюструє цю <i>тезу</i> .	Адаптивне транскодування
26. <i>point</i>	<i>тезу</i>	Контекстуальна заміна Відповідник
27. Words are stimuli – therefore they provoke a reaction or <i>response</i> .	Слова є стимулами – вони викликають реакцію чи <i>відповідь</i> .	
28. If you were raised in a family where talking was like <i>debating</i> , then your linguistic style may be different to someone who grew up in an atmosphere where talk was more about describing experiences, etc.	Якщо ви зросли в родині, де розмови нагадували <i>дебати</i> , то ваш стиль мовлення, мабуть, відрізняється від стилю того, хто виріс у середовищі, де розмови більше використовувалися для передавання досвіду тощо.	Адаптивне транскодування
29. It's considered that a person's childhood experiences often contribute to their <i>style of communication</i> in later life.	Вважають, що здобутий у дитинстві досвід впливає на <i>особливості побудови комунікації</i> в подальшому житті	Контекстуальна заміна
30. It is then free for the arrival of more information to process at the end and therefore retain in our <i>immediate memory</i> .	Тож оперативна пам'ять звільниться для нової інформації, яку можна обробити вкінці і яка у такий спосіб збережеться в <i>нетривалій пам'яті</i> .	Антонімічний
31. The first items of information are processed in <i>working memory</i> and so have a good chance of being transferred to semantic memory.	Перша частина інформації обробляється <i>оперативною пам'яттю</i> і таким чином з високою вірогідністю потрапить до семантичної пам'яті.	Модуляція
32. The primacy effect causes better memory of the first items in a list due to increased rehearsal and commitment to <i>long-term memory</i> .	Ефект первинності – тим, що ми вже подумки перетворюємо першу інформацію більше разів і вона потрапляє до <i>довготривалої пам'яті</i> .	Калькування
33. The recency effect describes the increased recall of the most recent information because it is still in the <i>short-term memory</i> .	Ефект новизни пояснюється тим, що остання інформація ще зберігається в <i>короткотривалій пам'яті</i> .	Калькування

34. We remember second best the information that comes last – <i>the recency effect</i> .	Другою в цьому списку йде інформація, яку ми почули останньою, – це вже <i>ефект новизни</i> .	Перестановка слів
35. Put simply, the <i>primacy effect</i> states that we remember best the first item of information that's presented to us.	Просто кажучи: <i>ефект первинності</i> означає, що ми краще запам'ятовуємо інформацію, яку повідомляють нам першою.	Перестановка слів
36. Are you aware of the <i>primacy–recency effect</i> ?	Чи ви усвідомлюєте значущість <i>ефектів первинності і новизни</i> ?	Перестановка слів
37. Awareness of “ <i>turn-taking</i> ”: This involves avoiding interrupting or changing the subject before the person has finished their point.	<i>Дотримання черговості</i> означає, що не можна переривати співрозмовника чи змінювати тему, перш ніж той договорить.	Модуляція
38. These include paying full attention with appropriate eye contact and “ <i>listening with the eyes</i> ” – the eyes are the most expressive part of our face and we can signal interest and pleasure with our eye movements.	Потрібно встановити із співрозмовником зоровий контакт і « <i>слухати очима</i> »: очі є найбільш виразною частиною обличчя і їхніми рухами можна показати, що нам цікаво і приємно слухати.	Калькування
39. Think of <i>the range of words</i> people use when they're in conversation with you.	Поміркуйте про ті, які вживають люди в розмовах із вами.	Упущення
40. When you ask people to recall an enjoyable or productive conversation from their personal or working life you'll invariably come across the same <i>rapport-building elements</i> .	Коли попросити будь-яку людину пригадати приємну чи корисну розмову з її робочого чи особистого життя, то там завжди будуть <i>ознаки збалансованості</i> .	Контекстуальна заміна
41. It works when <i>a rapport</i> has been established.	Це спрацьовує, коли встановлюється <i>баланс</i> .	Контекстуальна заміна
42. This can happen in certain circumstances – when it's called for – but generally the <i>rhythm</i> of an interaction	Це може бути доречно за певних обставин –коли ситуація цього потребує, – але зазвичай <i>ритм</i> розмови	Змішане транскодування

involves both sides being aware of when to speak and when to listen.	передбачає, що обидва співрозмовники відчують, коли час говорити, а коли слухати.	
43. This could be that one person is doing all the talking while the other person assumes, almost totally, <i>the listening role</i> .	Скажімо, коли один співрозмовник майже весь час говорить, а другий майже весь час виконує <i>роль слухача</i> .	Перестановка слів
44. Did you <i>pick up on</i> the four possible different meanings?	Чи <i>розрізнили</i> ви чотири можливі значення?	Контекстуальна заміна
45. <i>Pace</i> – the speed at which you speak has a big effect on your clarity but also on how your voice sounds.	<i>Темп</i> – це швидкість, з якою ви говорите.	Відповідник
46. People who speak in <i>monotone</i> are boring.	<i>Монотонне</i> мовлення звучить скучно.	Змішане транскодування
47. Intonation – the way you choose to use <i>melody</i> in your speech.	Інтонація – це <i>мелодія</i> , яку ви обираєте для своїх слів.	Адаптивне транскодування
48. Lower pitches give the impression of being more masculine, authoritative and confident, while <i>higher pitches</i> are associated with being more feminine, caring and friendly.	Низький голос справляє враження більш мужнього, владного і впевненого, натомість <i>високий</i> асоціюється з жіночністю, турботливістю і привітністю.	Упущення
49. <i>Pitch</i> is also important.	<i>Висота</i> також важлива.	Відповідник
50. Changing your voice volume so that it is appropriate for the situation is one of the easier <i>paralanguage elements</i> to alter.	Гучність голосу – це одна з <i>парамовних характеристик</i> , які найпростіше регулювати відповідно до ситуації.	Контекстуальна заміна
51. <i>Volume</i> – a loud voice can be seen as dominating.	<i>Гучність</i> – гучний голос асоціюється з прагненням нав'язати свою волю.	Відповідник
52. How do people perceive your <i>vocal characteristics</i> ?	Як люди сприймають ваш <i>голос</i> ?	Модуляція
53. But the human voice is different from other <i>sounds</i> .	Але голос людини відрізняється від інших <i>звуків</i> .	Відповідник
54. So when we talk about “ <i>paralinguistics</i> ” we’re referring to the elements of speech apart from the words	Тож говорячи про <i>парамову</i> , ми маємо на увазі інші елементи мовлення, окрім слів, тобто не-семантичні	Модуляція

themselves; in other words(!), the non-semantic aspects relating to the spoken word.	аспекти, пов'язані зі сказаним словом.	
55. The studies suggest that words are processed on the left temporal lobe, used for processing, and the <i>melody</i> goes to the right side of the brain to the region that is stimulated by music.	Дослідження показують, що слова опрацьовує ліва скронева доля, а <i>інтонацію</i> – права півкуля, а саме та її ділянка, яка відповідає за сприйняття музики.	Контекстуальна заміна
56. The neurobiologists at UCL, using fMRI brain-scanning techniques, have shown how the brain takes speech and divides it into its two constituent parts – words and “melody” (the varying <i>intonation</i> of speech that reveals mood, gender and other factors).	Нейробіологи з Університетського коледжу Лондона за допомогою фМРТ показали, як мозок сприймає мовлення і ділить його на дві складові: слова й «мелодію» (зміну <i>інтонації</i> мовлення, з якої можна визначити настрій, стать мовця тощо).	Адаптивне транскодування
57. There's nothing else like human speech in nature – as well as the <i>information carried by the words</i> , you can tell someone's mood, their gender, their age and where they may come from.	Людська мова – унікальне явище: окрім <i>інформації</i> , яку несуть слова, можна також визначити настрій співрозмовника, його вік, стать і можливо, походження.	Калькування
58. For that reason, be careful that you're doing this and not just “ <i>parroting</i> ” back their words.	Тож, коли перепитуєте, стежте за тим, щоб саме перефразувати, а не просто повторювати, мов папуга, слова мовця.	Описовий метод
59. This <i>interpreting</i> is fraught with difficulty, as words and non-verbal behaviour mean different things to different people.	Процес <i>інтерпретації</i> супроводжується труднощами, адже слова і невербальні засоби сприймаються різними людьми по-різному.	Адаптивне транскодування
60–61. We have to <i>interpret</i> the message from the sender, paying attention to both the <i>verbal</i> (the words) and the non-verbal aspects of speech (the way the words are said – known as “ <i>paraveoeguage</i> ”) – as well	Ми маємо <i>інтерпретувати</i> повідомлення адресанта, звертаючи увагу як на <i>вербальні</i> (слова), так і невербальні (спосіб, у який слова сказані, – «парамову») аспекти мовлення, а також	Адаптивне транскодування

as observing their body language, if it's said in person. 61. <i>the verbal</i>	міміку і жести, якщо це особиста розмова). <i>вербальні</i>	Адаптивне транскодування
62. <i>The receiver</i> (or listener) also has a tough task when you think about it.	<i>Адресант</i> (чи слухач) теж має докласти чимало зусиль.	Відповідник
63. That breaks down the listening process.	Це перешкоджає <i>процесу сприйняття</i> .	Контекстуальна заміна
64. If the words are unclear because they are not part of the "audience's" vocabulary (<i>jargon</i> , for example) or do not include context that can shape the meaning of words, then problems can occur.	Якщо слова незрозумілі, бо вони не є частиною словника адресата (наприклад, <i>жаргонізм</i>), або бракує контексту, який уточнював би їхнє значення, можуть виникнути проблеми.	Адаптивне транскодування
65. In addition they have to make sure there is "congruency" in their body language – so that it doesn't conflict with the message – in order to be credible.	Окрім того, адресант мусить пересвідчитися, що його <i>жести і міміка</i> відповідають тому, що він говорить, – аби мати переконливий вид.	Описовий метод
66. <i>The sender</i> (or speaker) has the job of 'encoding' a message to contain the right words, said in the right way to make the meaning clear.	<i>Адресант</i> (чи мовець) повинен «закодувати» повідомлення правильними словами, сказаними з правильною інтонацією таким чином, щоб значення стало зрозумілим.	Відповідник
67. There are two elements in our interaction with other people: <i>the sender</i> and <i>the receiver</i> .	У нашій комунікації з людьми є два полюси: <i>адресант і адресат</i> .	Відповідник
68. There can't be a person in the world who has not said something only to later find that <i>the listener</i> has completely misunderstood what they said – or that they never heard it in the first place.	У світі немає жодної людини, з якою не траплялося б такого, що вона сказала щось одне, а потім дізналася, що <i>слухач</i> зрозумів її геть неправильно, – чи що він не почув того, що було сказано.	Відповідник
69. More children are presenting with serious	Багато дітей мають серйозні складнощі з <i>мовленням</i> .	Упущення

difficulties when it comes to *speech and language*.

70. Some admitted they deliberately use their phone to cut themselves off from their *interactions*.

71. Research surveys show that there is an element of double standards as to what is considered appropriate phone “behavior” in *social settings*.

72. *Our body language* displays a lot about what we are feeling, and while often we are able to hide true feelings and discomfort with our facial expressions and other non-verbal communication, our eyes invariably reveal the truth.

73. Remember the phrase: “*we see eye to eye on this*”?

74. How often do we come across the term “*eye contact*” and its importance?

75. *Face-to-face talk* is becoming less of an activity due to electronic devices and email.

76. I never think in *straight lines*.

77. I haven’t set out to do a “*painting-by-numbers*” book on improving your talk.

78. As well as an early obsession with movies (aside from the “magic”, how many great “*lines*” they have provided us with), music is another great passion for me.

Дехто визнав, що навмисне дивився в мобільний, щоб відмежуватися від *співрозмовника*.

Дослідження показали, що існують подвійні стандарти щодо того, що вважається прийнятим у *товаристві*.

Мова тіла чимало говорить про те, що ми відчуваємо, і хоча, контролюючи вираз обличчя та жести, часто вдається приховати справжні емоції й дискомфорт, наші очі все одно неминуче вказують на правду.

Подумайте про вислів «*мати спільну точку зору*».

Як часто ми натрапляємо на термін «зоровий контакт» і згадуємо про його важливість.

Розмови віч-на-віч стали більш рідкісними через електронні засоби зв’язку.

Я ніколи не заганняю себе у *вузькі рамки*.

Я не маю на меті написати *книжку-схему*, якої слід неухильно дотримуватися, аби навчитися краще говорити.

Окрім кіно, яким я захоплювався ще в юності (як багато геніальних *цитат* воно нам дало!), моєю великою любов’ю завжди були пісні.

Модуляція

Модуляція

Калькування

Описовий метод

Заміна частини мови

Контекстуальна заміна

Контекстуальна заміна

Контекстуальна заміна

Відповідник

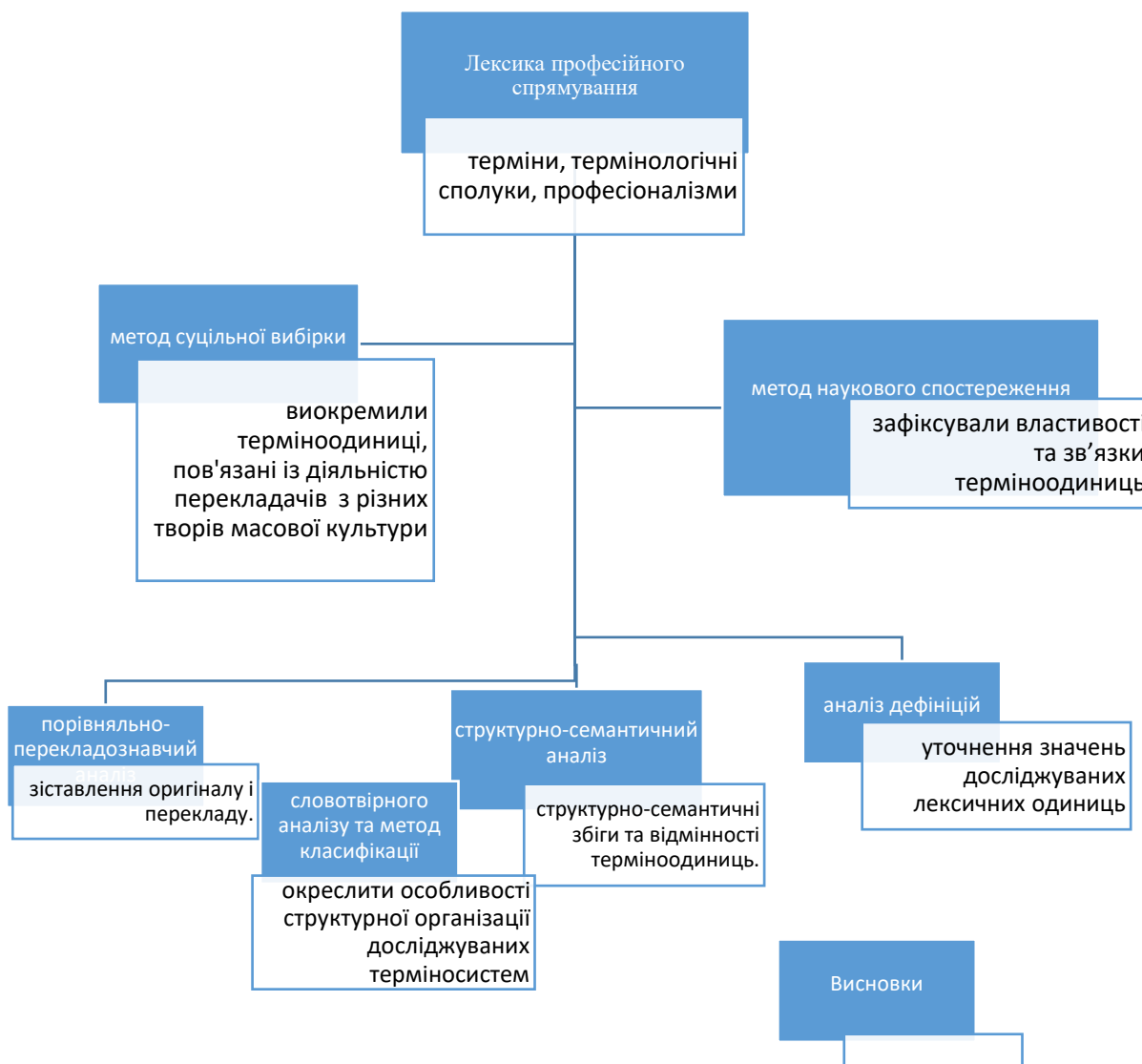
79. I became interested in it at an early age and it taught me about the “power of suggestion” – how important words were in creating the illusion of <i>bending reality</i> .	Я зацікавився нею ще в дитинстві, і вона відкрила мені «здатність до навіювання» – те, як <i>реальність може «прогинатися»</i> під впливом слів.	Калькування
80. Is there something in the fact that the word “spell” has a <i>twin meaning</i> ?	Недарма в англійській мові слово spell має <i>подвійне значення</i> : «записувати по літерах» і «закляття».	Відповідник
81. You’ll often hear <i>metaphorical</i> statements about “the magic of words”.	Часто можна почути <i>метафоричні</i> вислови про «магію слова».	Адаптивне транскодування
82. Most of our educational systems don’t teach how important words are in our <i>daily conversations</i> and how they shape our reality.	Більшість наших освітніх систем не вчать того, наскільки слова важливі в <i>повсякденних розмовах</i> і наскільки сильно вони формують нашу реальність.	Відповідник
83. Those who understand the <i>power of the spoken word</i> and how it affects the hearts and minds of people will have made a conscious decision to develop their speaking skills.	Ті, хто усвідомив <i>силу слова</i> і його здатність впливати на серце і розум людей, свідомо вирішують працювати над покращенням своїх навичок говоріння.	Калькування
84. Explore the use of alternative words and <i>phrases</i> and notice the different outcomes.	Вживайте інші слова і фрази, і побачите, що з того вийде.	Адаптивне транскодування
85. I’ve <i>cross-referred chapters</i> where appropriate, to elaborate on a point.	Я дав <i>перехресні посилання</i> між розділами, де це потрібно, щоб пояснити певні питання докладніше.	Заміна частини мови
86. Consider how single words or a different <i>turn of phrase</i> can change outcomes – good or bad.	Подумайте про те, як єдине слово чи по-іншому <i>побудована фраза</i> може змінити результат розмови – на краще чи гірше.	Контекстуальна заміна
87. So look at your speaking habits and take an objective look at how your <i>talking skills</i> can be improved.	Урешті-решт ця мандрівка у світ нових <i>способів мовлення</i> виявиться недаремною.	Контекстуальна заміна

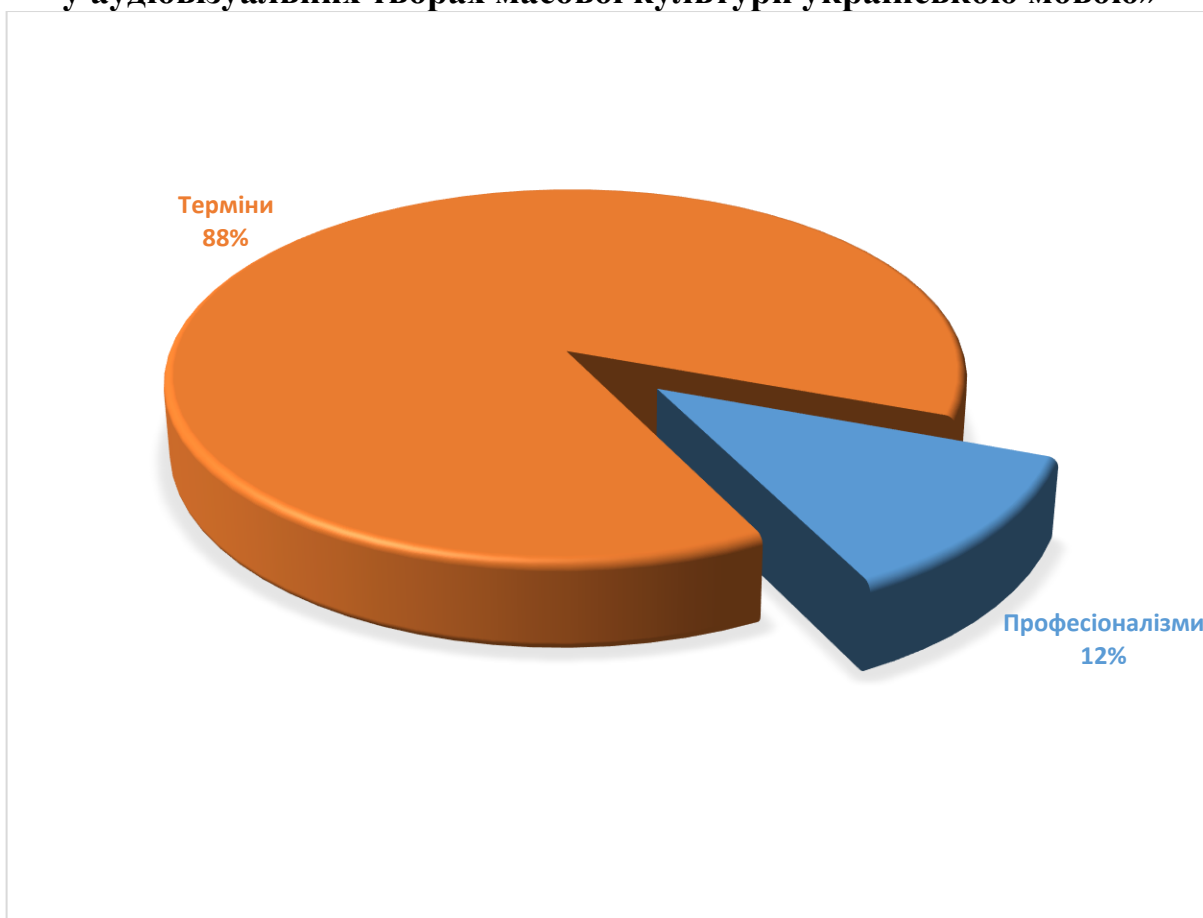
88. I confess to a certain amount of unintended “ <i>eavesdropping</i> ” on people’s conversations, which has also been extremely helpful.	Мушу зізнатися, що часом я ненавмисне « <i>підслуховував</i> » розмови інших людей, і це було дуже корисно.	Модуляція
89–90. We seem to have the same difficulties: poor or <i>lazy speaking habits</i> , disagreements, misunderstandings, apologising, giving praise/accepting it, relaying <i>criticism</i> .	Схоже ми скрізь стикаємося із тими самими проблемами: <i>брак навичок висловлювання думки, суперечки, непорозуміння, невміння правильно перепрошувати, хвалити чи приймати похвалу, критикувати. критикувати.</i>	Описовий метод
90. <i>criticism</i>		Заміна частини мови
91. <i>The mental processes</i> of how we use language and the relationship between language and thought.	<i>Ментальні основи</i> того, як ми використовуємо мову, і зв’язок між мовою і мисленням.	Адаптивне транскодування та контекстуальна заміна
92. Specifically <i>the element of linguistics</i> that deals with how words affect our mind and emotions; the mental processes of how we use language and the relationship between language and thought.	Зокрема, ту <i>підгалузь лінгвістики</i> , яка досліджує вплив слів на наш розум і емоції.	Модуляція
93. I’ve always been interested in – and studied – <i>psycholinguistics</i> .	Я завжди цікавився <i>психолінгвістикою</i> і вивчав її.	Адаптивне транскодування
94. After completing the “trilogy”, there was another book that I knew I had to write at some stage – a book on “ <i>talk</i> ”.	Після завершення трилогії я зрозумів, що на якомусь етапі доведеться написати ще одну книгу – про « <i>говоріння</i> ».	Відповідник
95. A special mention to Laura – <i>Senior Project Editor</i> – one of the last links in the chain after the manuscript is handed over for copyediting.	Окрема подяка Лорі – <i>старшій редакторці проекту</i> , одній із заключних ланок після того, як рукопис надано до видавництва.	Перестановка слів
96. Thanks as always to the <i>Pearson publishing team</i> .	Як завжди, дякую <i>команді видавництва «Пірсон»</i> .	Перестановка слів
97. Also, my thanks to the preview <i>titles editor</i> , Caroline Sanderson who picked this	Також я вдячний Керолайн Сандерсон, котра обрала цю книжку як «персональний	Упущення

book as a “personal favourite” and featured it as her “Editor’s Choice” in the magazine.	вибір» і внесла її до рубрики «Вибір редактора» у своєму журналі.	
98–100. James is the author of the “trilogy” comprising the Number 1 international <i>bestseller</i> Persuasion, the award-winning Body Language and <i>Mind Power</i> .	Джеймс– автор <i>трилогії</i> , яка містить міжнародний <i>бестселер</i> «Переконання» та книжки, що отримали чисельні премії: «Мова тіла» і «Сила розуму».	Адаптивне транскодування
99. <i>bestseller</i>	<i>бестселер</i>	Змішане транскодування
100. <i>Mind Power</i>	Сила розуму	Калькування

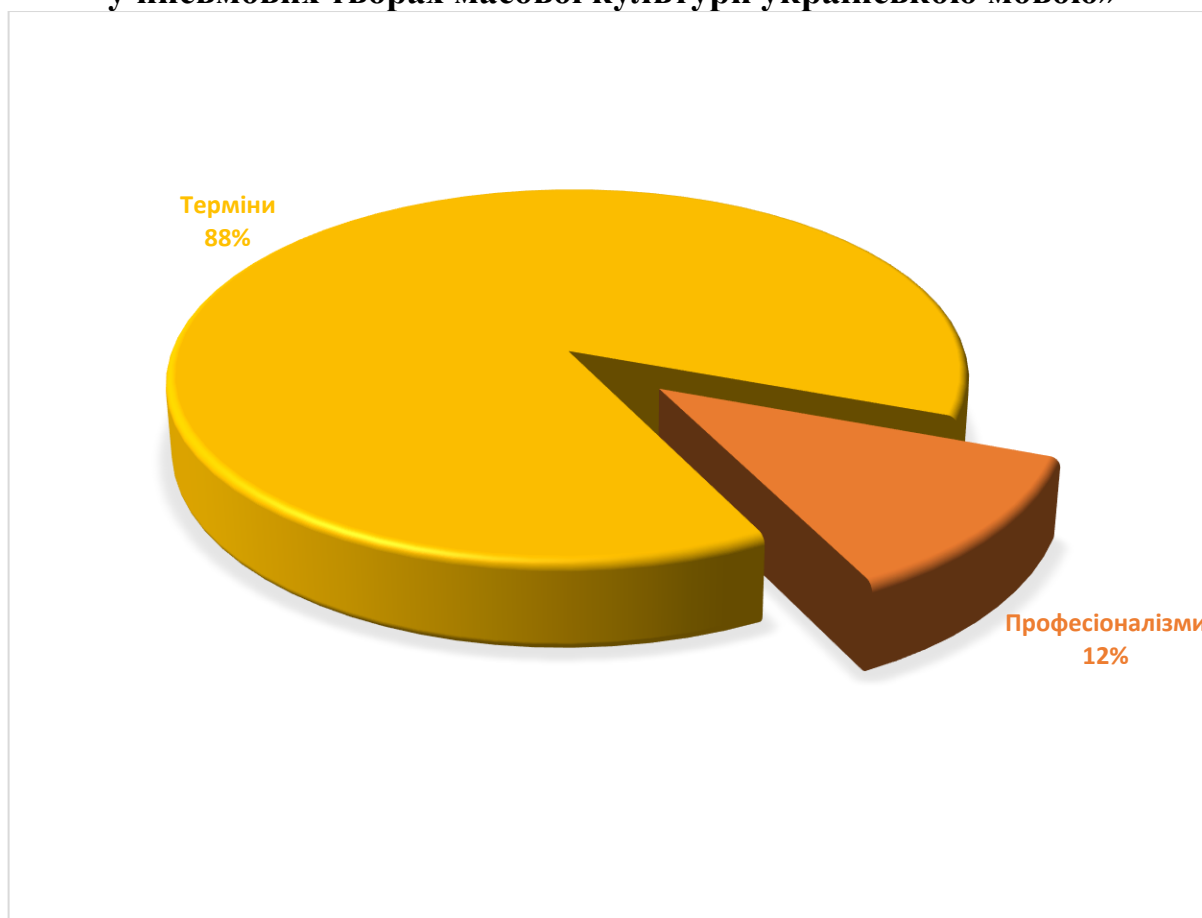
Візуалізація етапів роботи

Кругова діаграма: «Співвідношення використання термінів та професіоналізмів при перекладі одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у аудіовізуальних творах масової культури українською мовою»

Кругова діаграма: «Співвідношення використання термінів та професіоналізмів при перекладі одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у письмових творах масової культури українською мовою»

Гістограма: «Співвідношення використання лексичних та граматичних заміни при перекладі одиниць пов'язаних із діяльністю перекладача у письмових та аудіовізуальних творах масової культури українською мовою»

